

**Lasten oikeudet ja hengellinen väkivalta vanhoillislestadiolai-
sessa liikkeessä**

Outi Goman Y21588313

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin Yliopisto

2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Työn nimi: Lasten oikeudet ja hengellinen väkivalta vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä

Tekijä: Outi Goman

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 68 sivua

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten vanhoillislestadiolainen oppi voi uhata liikkeessä kasvavien lasten oikeutta uskonnon-, ajatuksen- ja omantunnonvapauteen. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, miten hengellinen väkivalta linkittyy lasten oikeuksien toteutumiseen. Tutkimuksen aineistona toimi vanhoillislestadiolaisessa viikkosanomalehti Päivämieheissä aikavälillä 1.1.2021 – 30.6.2021 ilmestyneet kirjoitukset. Analyysimenetelmänä käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysyä.

Uskonnonvapauden toteutumista uhkasi vanhoillislestadiolaisen opin mukainen näkemys lapsen synnynnäisestä uskosta, jota lapsi ei valitse itse. Toinen uhka lapsen uskonnonvapauden toteutumiselle muodostui siitä, että muita maailmankatsomuksia ei esitetä lapselle todellisina vaihtoehtoina. Tällöin voidaan pohtia, onko kyseessä liikkeeseen indoktrinointi. Lasten oikeuksien mukainen vanhempien velvollisuus huomioida lapsen oman näkemys uskontoon liittyvissä asioissa ikä- ja kehitystasoisesti ja antaa näkemykselle merkitys sekä velvollisuus keskustella lapsen kanssa vaihtoehtoisista maailmankatsomuksista ei toteutunut. Oikeutta ajatuksenvapauteen uhkasi liikkeen jäsenille julkaisujen ja puheiden kautta tuotettu yksi yhteinen maailmankuva, jossa individualismi esitettiin pahana asiana, kuuliaisuuden vastakohtana. Lasten oikeutta omantunnonvapauteen uhkasi lapselle valmiiksi tuotettu käsitys oikeasta ja väärästä. Lasten ei ollut mahdollista muodostaa omaa käsitystään maailmasta.

Hengellinen väkivalta linkittyi lasten oikeuksien toteutumiseen siten, että liikkeen eksklusiivisen opin vuoksi irtaantuminen liikkeen uskonsanomasta voi tarkoittaa koko identiteetin ja sosiaalisen elämän uudelleenrakentamista. Toimimalla liikkeen opin käytäntöjä vastaan voi myös tulla vastentahtoisen hoitamisen tai huolestumisen kohteeksi. Myös lasten toimintamahdollisuuksien rajoittuminen nousi hengellisen väkivallan muodoksi. Valtiolta tarvitaan keinoja puuttua uskonnollisten yhteisöjen mahdollisesti havoittaviin käytäntöihin. Sosiaalityöllä on mahdollisuuksia toimia lapsen edun ja oikeuksien puolustajina. Uskonnollisista yhteisöistä tarvitaan sosiaalityön tueksi yhä paljon tutkittua tietoa.

Avainsanat: sosiaalityö, hengellinen väkivalta, lasten oikeudet, vanhoillislestadiolaisuus

_x_ Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Hengellinen väkivalta	5
2.1 Aiempi tutkimus ja aiheen ajankohtaisuus.....	5
2.2 Hengellisen väkivallan käsite.....	6
2.3 Uskonnon merkitys yksilölle.....	9
3 Vanhoillislestadiolaisuus	11
3.1 Vanhoillislestadiolaisen liikkeen tausta	11
3.2. Vanhoillislestadiolaisuuden keskeisimmät opit.....	12
3.3 Muuttuva vanhoillislestadiolaisuus	16
4 Lapsi yhteiskunnassa	21
4.1 Lapsuuden sosiologia	21
4.2 Lasten oikeudet.....	23
4.3 Sosiaalityön rooli lasten oikeuksien valvojana	27
5 Tutkimuksen toteutus	30
5.1 Tutkimuksen kulku ja tutkimuskysymykset	30
5.2 Päivämies tutkielman aineistona	31
5.3 Tutkimuksen luotettavuus, eettisyys ja tutkijan asema	33
5.4 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi	37
6 Tulokset	40
6.1 Lapsen oikeus uskonnonvapauteen	40
6.2 Lapsen oikeus ajatuksenvapauteen.....	50
6.3 Lapsen oikeus omantunnonvapauteen.....	54
7 Johtopäätökset ja pohdinta	60
Lähteet:	66

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa hahmotan lasten asemaa vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä lasten oikeuksien kautta. Minua kiinnostaa se, miten vanhoillislestadiolaisen liikkeen opin mukaiset käytännöt voivat uhata liikkeessä kasvavien lasten oikeuksien toteutumista. Lapsista puhuessani tarkoitan lapsen juridista määritelmää, alle 18-vuotiasta lasta (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Tutkielmani linkittyy hengellisen väkivallan tematiikkaan. Hengellisen väkivallan uhka kaventaa lasten oikeuksien toteutumisen mahdollisuuksia. Linjakumpu (2015, 65–57) määrittelee hengellisen väkivallan yhteisön omia jäseniin vastaan kohdistuvaksi väkivallaksi, joka perustellaan uskon ja yhteisöön kuulumisen kautta. Hengellinen väkivalta heikentää ihmisen mahdollisuutta oman toimijuuden, tulevaisuuden ja hengellisyyden määrittelyyn. Väkivaltaa on vaikea vastustaa, koska sen oikeutus haetaan Jumalasta. Linjakumpu (2021) toteaa, että hengellinen kasvatus määrittelee konkreettisesti lapsen olemista ja toimintaa ja rajaa esimerkiksi tulevaisuuden ja identiteetin määrittelyn mahdollisuuksia. Hengellinen kasvatus tuo lapsen elämään kieltoja ja vaatimuksia ja tietyn elämäntavan. Yhteisön jäsenenä heiltä rajautuu pois mahdollisuus määrittellä oma hengellisyytensä.

Hengellisen väkivallan ilmiö on ollut erityisen kiinnostuksen kohteena 2010-luvulla. Huomion kohteeksi on noussut vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä muun muassa naisten ja lasten asema ja seksuaalisen hyväksikäytön tapaukset. (esim. Nykänen 2012; Hurtig 2013; Linjakumpu 2015.) Kun hengellistä väkivaltaa on tarkasteltu tutkimuksissa, lasten aseman pohtiminen on jäänyt toistaiseksi varsin usein muiden teemojen varjoon (Linjakumpu 2021, 115). Poikkeuksena voidaan mainita Johanna Hurtigin (2013) teos Taivaan Taimet, joka on tutkinut vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa lasten näkökulmasta. Vanhoillislestadiolaisen yhteisön sisällä lasten oikeuksia ei ole juurikaan pohdittu liikkeen opin ja lasten oikeuksien ristiriidan näkökulmasta (Linjakumpu 2021).

Suomessa on vahva uskonnonvapauslaki, joka antaa vanhemmille paljon oikeuksia päättää alle 12-vuotiaan lapsen uskonnollisesta asemasta (Uskonnonvapauslaki 6.6.2003/453). Kuitenkin lasten oikeudet velvoittavat lasten vanhempia ja valtioita huolehtimaan siitä, että lasten oikeus ajatuksen- omantunnon- ja uskonnonvapauteen

toteutuvat (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991). Lapsen oikeuksien ja uskonnonvapauden näkökulmasta uskonnolliseen liikkeeseen kuuluminen on mielenkiintoinen ja haastava aihe. Uskonnonvapauslaki antaa uskonnollisille yhteisöille vahvan itsenäisen aseman, minkä takia esimerkiksi lastenoikeuksien toteutuminen tiiviissä uskonnollisessa yhteisössä voi vaarantua vanhempien ja yhteisön kaapatessa lapsen oikeudet omiin käsiinsä. Uskonnonvapauden nimissä lasten oikeudet saatetaan yhteisössä ohittaa ja niitä voidaan tulkita eri tavoin kuin valtio tulkitsee. Varsinaista oikeuskäytäntöä oikeuksien ja vapauksien suhteesta on Suomessa vain niukasti, mutta juridisia uhkia on. Lapsi ei voi itsenäisesti toteuttaa uskonnonvapauttaan, koska vanhemmilla on laaja määräysvalta lasten uskonnollisuuden ja sen toteuttamisen suhteen. (Linjakumpu 2021.) Ajatuksen- ja omantunnonvapautteen sisältyy paljon moraalinen aineksia, ja ne linkittyvät tiukasti henkilön uskoon ja uskonottomuuteen. Kun yhteisöllisyyttä ja yksimielisyyttä painottava uskonnollinen liike paheksuu individualismia, voi asetelma sisältää riskin hengellisen väkivallan toteutumiselle.

Tutkielmassani lähestyn lasten oikeuksia pääasiassa YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 14 artiklan pohjalta. Artiklassa tunnustetaan lapsen oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen, minkä vuoksi se on keskeinen juuri hengellisen kasvatuksen tarkastelussa. Suomi on ratifioinut sopimuksen ja on velvollinen antamaan määräaikaissraporteissa tietoa toimista, joilla oikeuksia on toimeenpantu. Lapsen oikeuksia määrittelevät myös kansalliset lait, esimerkiksi lastensuojelulaki sekä laki lapsen tapaamisesta. Lapsuuden sosiologian näkökulmasta lasten mahdollisuuksiin toimia oman elämänsä asiantuntijoina yhteiskunnassa kuitenkin nauttien aikuisten suojelua, tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Vanhoillislestadiolaisen liikkeen oppia ei ole koottu yhteen, vaan vanhoillislestadiolaisuutta tuotetaan jatkuvasti uudelleen puheiden, julkaisutoiminnan ja auktoriteettiasemassa olevien henkilöiden julkilausumien kautta. Opillisen sisällön kertojana käytän aiempaa tutkimusta liikkeestä sekä liikkeen pää-äänenkannattajana toimivaa viikoittain ilmestyvää lehteä Päivämiestä. Päivämiehestä olen käyttänyt 1.1.2021 – 30.6.2021 lehdessä ilmestyneitä kirjoituksia.

Sosiaalityön tehtävänä on luoda kokonaiskuva asiakasperheen elämän erityispiirteistä ja toimia lapsen edun puolustajana, jos vanhemman ja lapsen etu ovat ristiriidassa keskenään. Tuotan tutkielmallani tietoa sosiaalityön tutkimuskentälle siitä, minkälaisena

lasten asema nähdään vanhoillislestadiolaisessa opissa ja yhteisössä sekä siitä, minkälaisia erityisiä piirteitä lapsuuteen yhteisössä kasvamisessa liittyy. Tervonen (2021, 160–161) näkee tärkeänä tuottaa tietoa erilaisista uskonnollisista yhteisöistä lapsuuden kasvupaikkana. Tietoa lisäämällä voidaan tunnistaa lasten hyvinvointia ja turvallisuutta edistävät tekijät. Ajattelen, että perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä on tärkeää tunnistaa tekijät, joihin panostamalla on mahdollista lisätä uskonnollisessa yhteisössä kasvavien lasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista.

Vanhoillislestadiolainen liike ei ole valikoitunut tutkielmani kohteeksi sen vuoksi, että ajattelen liikkeen sisällä kasvaviin lapsiin kohdistuvan muita uskonnollisia yhteisöjä enemmän lasten oikeuksien ohittamista. Liikkeen piirissä elää kuitenkin Suomessa huomattava määrä lapsia, noin 10 000, joten liikkeen oppi ja käytännöt vaikuttavat suuren lapsijoukon arkielämään. Aiemmat hengellisen väkivallan tutkimukset ovat osoittaneet, että liikkeen erityispiirteet, kuten autoritäärisyys, kuryhteisöllisyys ja eksklusiivisuus tuottavat lasten elämään tekijöitä, jotka poikkeavat sellaisten lasten arjesta, jotka eivät kasva vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä. Tutkielmallani en halua patologisoida uskonnollisia yhteisöjä lapsen kasvuympäristönä, vaikka tutkielmani keskittyykin hengellisen kasvatuksen riskitekijöihin – niihin seikkoihin, jotka uhkaavat lasten oikeuksien toteutumista.

Teoriaa ja aineistoa käsitellessäni olen tunnistanut myös paljon hyviä tekijöitä, joita liikkeessä kasvaminen antaa lapsuuteen: hengellisen turvan, suuren perheen sekä yhteisön. Kuitenkin sosiaalityössä työskennellään lasten ja perheiden hyvinvoinnin hyväksi usein silloin, kun riskitekijöitä ilmaantuu, joten ilmiötä on tärkeää tarkastella tästä näkökulmasta. Tervonen (2021) perustelee turvallisuutta rapauttavien tunnekokemusten tutkimisen merkittävyyttä siten, etteivät positiiviset tunteet uhkaa turvallisuuden tunnetta ja toimi näin ollen sosiaalityössä työskentelyalueena samoin kuin turvallisuutta heikentävät tunnekokemukset.

Työni alkaa hengellisen väkivallan teeman valottamisesta. Käyn läpi hengellisen väkivallan aiempaa tieteellistä tutkimusta ja viime vuosikymmenen keskustelua aiheen ympärillä. Tämän jälkeen siirryn hengellisen väkivallan termin määrittelyyn ja myös siihen, mitä uskonto merkitsee yksilölle. Kolmannen otsikon alla tuon esiin

vanhoillislestadiolaisen liikkeen rakennetta ja keskeisimpiä oppeja sekä sitä, mikä on lapsen asema yhteisöön kasvavana yksilönä. Neljännessä luvussa tuon esiin lapsen muuttuvaa asemaa yhteiskunnan osana. Syvennyn lapsuuden sosiologian pohjalta lapsen oikeuksiin ajatuksen- omantunnon ja uskonnonvapaudesta. Viidennessä luvussa käyn läpi tutkimuskysymykseni ja niiden valikoitumisen perusteet, esittelen aineiston, tutkimusmenetelmäni ja pohdin tutkielmani etiikkaa. Luvussa kuusi käyn läpi aineistoni tulokset. Johtopäätöksissä kokoan yhteen tutkielman keskeisimmät tulokset ja pohdin tulosten merkitystä laajemmasta näkökulmasta ja esitän jatkotutkimusaiheita.

2 Hengellinen väkivalta

2.1 Aiempi tutkimus ja aiheen ajankohtaisuus

Vaikka hengellinen väkivalta on käsitteenä suhteellisen uusi, ilmiönä se on kristillisessä kirkossa vanha (Oakley & Kinmond 2013). Linjakumpu (2016, 179–182) lisää, että ylimielisyys papiston keskuudessa ja kyvyttömyys kohdata ristiriitoja on ollut kirkon sisällä aina. Se on historiassa näyttäytynyt kristinuskossa esimerkiksi kirkkokurin tuottamana väkivaltana, jonka järjestelmällisimpänä esimerkkinä voidaan mainita katolisen kirkon inkvisitio. Myöhemmin katolisesta kirkosta erkaantuneet protestanttiset liikkeet nostivat esiin omaan uskonliikkeeseen kuuluvien vartioinnin ja sanktioiden ja sääntöjen luomisen. Näissä ryhmissä korostui johtohenkilöiden näkeminen Jumalan sanan vastaanottajina, valittuina henkilöinä. (Linjakumpu 2016, 179–182.) Tällaisten karismaattisten liikkeiden hierarkia oli ja on hyvin voimakasta – johtohahmoilla on usein paljon valtaa määrätä jäsenten elämän yksityiskohtaisimmistakin asioista, kun taas jäsenillä ei ole valtaa (Oakley & Kinmond 2013).

Hengellisen väkivallan ilmiö on ollut erityisen kiinnostuksen kohteena 2010-luvulla. Huomion kohteeksi ovat nousseet muun muassa uskonnollisten liikkeiden naisten ja lasten asema, vähemmistöryhmien kohtelu, haluttomuus hoitaa psyykkisiä ja muita sairauksia, eri hyväksikäytön muodot sekä liikkeistä eronneiden asema. Keskusteluun on osallistunut niin tutkijoita, uskonnollisten liikkeiden entisiä ja nykyisiä jäseniä kuin kirkon ja uskonnollisten liikkeiden edustajakin. (Linjakumpu 2015, 10–15, Hurtig 2015.) Vanhoillislestadiolaisen liikkeen kohdalla keskustelu keskittyi muun muassa naisen asemaan, ehkäisykieltoon ja lasten hyväksikäyttötapauksiin. (Nykänen 2012, 95). Kansainvälisesti uskonnollisessa yhteisössä tapahtuva väkivalta on noussut otsikoihin, kun selvisi, että katolilaisen kirkon pappien seksuaalisen väkivallan uhriksi oli joutunut kymmeniä tuhansia lapsia. (Hurtig 2013, 12.) Keenan (2012) on tutkinut erityisesti Irlannin katoliseen kirkkoon sijoittuvia hyväksikäyttötapauksia. Huomattavaa niissä on ollut väkivallan sijoittuminen rakenteisiin. Kirkko on osallistunut rikoksien vähättelyyn ja peittelyyn systemaattisesti. Pappeja suojeltiin katolilaisissa hyväksikäyttötapauksissa siirtämällä heitä eri seurakuntiin hyväksikäyttötapausten ilmi tullessa. Lasten suojelemisen sijaan kirkon suojeleminen kohteeksi pääsivät papit ja uskonnollisen yhteisön maine. Rikoksien katsottiin

pitkään olevan ”muutamien mätien omenoiden” ongelmia sen sijaan, että yhteisön rakenteellisia syitä olisi tarkasteltu.

Merkittävimpiä akateemisia tutkijoita kansallisessa hengellisen väkivallan tutkimuksessa ovat Linjakumpu (2012; 2015) politiikantutkimuksen alalla ja Hurtig (2013) sosiaalityön alalla. Linjakumpu ja Hurtig ovat molemmat tutkineet vanhoillislestadiolaista liikettä ja Linjakumpu lisäksi Jehovan todistajien yhteisöä. Suomalaisissa herätysliikkeissä ei vaadita papistolta selibaattia samoin kuin katolisessa kirkossa (Hurtig 2013, 13). Kuitenkin niissä toistuvat samanlaiset rakenteelliset ongelmat, hyväksikäyttöjen peittely-yritykset ja yhteisön ja vanhimpien miesjäsenten suojeleminen. Haavoittavat tapahtumat, kuten vanhoillislestadiolaisten hoitokokoukset ovat jättäneet moneen niiden kokijaan syviä arpia. Ne ovat olleet piilossa vuosikymmeniä ja tulleet esiin tämän vuosituhannen aikana. Toisaalta ilmiöt, kuten Jehovan todistajien karttamismenettely, ovat olleet olemassa yhteisössä jo kauan, mutta niitä on alettu arvioimaan vasta myöhemmin yhteiskunnallisen keskustelun myötä. On siis aina myös kyse siitä, mikä toiminta yhteiskunnassa tunnustetaan ja tulkitaan väkivallaksi. (Linjakumpu 2015, 10–20.)

2.2 Hengellisen väkivallan käsite

Hengellistä väkivaltaa on tutkittu sekä kansainvälisessä että kansallisessa akateemisessa tutkimuksessa. Oakley ja Kinmond (2013) toteavat, että kansainvälisessä tutkimuksessa hengellisestä väkivallasta on käytetty erilaisia termejä, eikä yhtä tiettyä käsitettä ilmiölle ole vakiintunut akateemiseen tutkimukseen tai käytännön toimijoiden keskuuteen. Linjakummun (2015, 63) mukaan kansainvälisessä tutkimuksessa uskonnollisten liikkeiden sisäistä väkivaltaa tutkiessa on käytetty useita erilaisia termejä riippuen siitä, minkälaista uskonnollisen liikkeen sisäistä väkivaltaa on tutkittu.

Termiä ”spiritual abuse” on alettu käyttää tutkimuskirjallisuudessa 1900-luvun loppupuolella. Katolisen kirkon hengellisiä hyväksikäyttökokemuksia tutkineet Oakley ja Kinmond (2013) määrittelevät Iso-Britanniaan sijoittuvassa tutkimuksessaan käsitettä spiritual abuse seuraavasti: hengellinen hyväksikäyttö on yksilön pakottamista tai hallitsemista toisen yksilön toimesta hengellisessä yhteydessä. He lisäävät, että hengellisen

hyväksikäytön uhri kokee hyväksikäytön syvästi emotionaalisenä, henkilökohtaisena hyökkäyksenä. He sisällyttävät hengelliseen hyväksikäyttöön mahdollisiksi muodoiksi esimerkiksi seuraavat toiminnot: manipuloinnin, hyväksikäytön, pakotetun luottamuksen, itsenäisten päätösten kieltämisen, salailun ja hiljaisuuden vaatimukset, painostuksen mukautua, pyhien kirjoitusten tai saarnastuolin väärinkäytön yksilön käytökseen vaikuttamiseksi, vaatimuksen totella hyväksikäyttäjää, mielikuvan luomisen siitä, että hyväksikäyttäjällä on jumalallinen asema sekä eristämisen muista, etenkin niistä, jotka ovat hyväksikäytön ulkopuolella. Heidän esittämissään esimerkeissä näkyy tutkimuksen sijoittuminen Iso-Britanniaan ja kristilliseen uskoon. Fernandes (2022, 3) on koonnut yhteen eri tutkijoiden määritelmiä termistä ”spiritual abuse” ja vetää yhteen niitä kaikkia yhdistävät kolme tekijää: hengellisen vallan väärinkäyttö, uhrille koituva haitta ja hyväksikäyttäjien itselleen tavoittelema hyöty. Oakley ja Kinmond toteavat (2013) toteavat, että tieteellisessä tutkimuksessa hengellisen väkivallan käsitettä on tutkittu esimerkiksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä, mutta itsenäisenä aiheena vähemmän. He määrittelevät hengellisen väkivallan enemmän monien tapahtumien sarjaksi, joista yhteenlaskettuna tulee hengellistä väkivaltaa. Hengellistä väkivaltaa on tutkittu myös juutalaisissa perheissä naisiin kohdistuvana ilmiönä (Dehan & Levi 2009).

Suomessa hengellisestä väkivallasta on käyty keskusteluja ja kirjoitettu teoksia, mutta akateemisia määrittelyjä hengellisen väkivallan käsitteestä on toistaiseksi melko vähän. Esimerkiksi Villa (2013), Ruoho (2013) ja Suomalainen (2022) osallistuvat merkittävästi teoksillaan keskusteluun väkivallasta uskonnollisissa yhteisöissä, vaikka teokset eivät ole akateemisia tutkimuksia tai määrittele hengellisen väkivallan käsitettä. Suomen evankelisluterilainen kirkko toteaa Aamenesta Öylättiin – sanastossaan hengellisen väkivallan olevan henkistä väkivaltaa, jossa on uskonnollien ulottuvuus. Hengellinen väkivalta voi ilmetä pelotteluna, käännäyttämisenä, eristämisenä, syylistämisenä tai kontrollointina. Sen päämääränä on tukahduttaa yksilön näkemys tai elämäntyyli. Riski hengellisen väkivallan ilmentymiselle todetaan olevan suurempi fundamentalistisissa laškoissa. Lasten kohdalla hengellinen väkivalta voi tarkoittaa sitä, että vanhemmat estävät ahdasmielisellä kasvatuksella lapsen terveen uskonnollisen kehityksen. (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2023.)

Linjakumpu (2015, 66) määrittelee hengellisen väkivallan olevan henkistä tai fyysistä väkivaltaa, joka perustellaan hengellisillä lähtökohdilla tai yhteisön jäsenyyden perusteella. Väkivaltaa kohdistetaan uskonnollisen liikkeen omiin jäseniin. Väkivalta on kietoutunut uskonnollisen yhteisön vallan ja hallinnan muotoihin, joiden ajatellaan olevan Jumalasta lähtöisin. Sen vuoksi yksilön on myös vaikea vastustaa väkivaltaa. Hengellinen väkivalta vahingoittaa yksilön oikeuksia sekä vähentää hänen mahdollisuuksiaan määrittellä omaa tulevaisuuttaan, hengellisyyttään ja toimijuuttaan. Hengellinen väkivalta ei ole yksittäinen tapaus, vaan sen vaikutukset voivat olla pitkäikäisiä ja laajentua muihin yksilöihin.

Hurtig (2013, 152–154), joka on tutkinut vanhoillislestadiolaista liikettä, korostaa omassa hengellisen väkivallan määrittelyssä yksilön ja uskonnollisen yhteisön epätasaroista asetelmaa. Hengellistä väkivaltaa voi esiintyä tilanteissa, joissa yksilöllä ei ole mahdollisuutta omien mielipiteiden ilmaisuun tai niiden esittämiseen liittyä selkeitä sosiaalisia tai hengellisiä riskejä. Hengellinen väkivalta ei välttämättä näy ulospäin, vaan yksilön ”hoitaminen” voi näyttää vastavuoroiselta keskustelulta. Kuitenkin, jos hoidettavan yksilön näkemykset tuomitaan vääriksi samalla kun yhteisön opilliset ristiriidat tai virheet ohitetaan, on hengellisen väkivallan mahdollisuus läsnä. Käytännössä väkivalta voi näkyä lievimmillään esimerkiksi yrityksenä vaikuttaa toisen mielipiteisiin keskustelun kautta. Väkivalta voi näkyä myös syyllistämisenä, sosiaalisena eristämisenä, uhkailuna tai nöyryyttämisenä. Hengellisen väkivallan riski korostuu tilanteessa, jossa yksilö poikkeaa yhteisön normeista ja haastaa niitä. Yksilö halutaan tällöin ”palauttaa ruotuun” ja saada hänet näkemään asiat yhteisön kanssa samalla tavalla.

Hengellisen väkivallan olemassaolo kietoutuu vanhoillislestadiolaisuudessa etenkin yhteisön käytäntöihin ja toimintatapoihin. Jäsenten toisiinsa kohdistama tarkkailu ja arviointi huolenpidon varjolla aiheuttaa ajattelun kapeutumista ja omien tekemisten varomista. Oman näkökulman esiin tuomisen vaikeus ja tilanteiden uhkaavuus aiheuttavat elintilan kaventumista. (Hurtig 2013.) Lasten kohdalla hengellinen väkivalta voi tulla näkyväksi esimerkiksi harrastuksiin tai koulun arkeen liittyvissä valinnoissa. Kun lapsi sitoutuu uskon kautta yhteisön odotuksiin, se voi merkitä lapselle esimerkiksi harrastuksesta luopumista tai sen merkityksen heikentämistä yhteisön niin toivoessa. Lapsen ei kuitenkaan vanhoillislestadiolaisuudessa odoteta olevan itse aktiivinen uskonratkaisuisissa,

vaan itsenäisen uskon heräämisen aika nähdään olevan rippikoulun jälkeen. (Hurtig 2013, 155–157.)

2.3 Uskonnon merkitys yksilölle

Huomattavaa hengellisen väkivallan ilmiössä on se, että uskonnollisissa yhteisöissä käytetään vain harvoin pakkovaltaa ja useimmiten ihmiset kuuluvat yhteisöön, koska se tuo jäsenelle paljon hyvää. Yhteisö tuo yksilölle esimerkiksi turvaa, yhteisöllisyyden kokemuksia, jatkuvuutta, tukea identiteetille, jaetun maailmankuvan ja lupauksen tuonpuoleisesta pelastuksesta. Yksilölle uskonyhteisö on merkittävä elämän määrittäjä monella osa-alueella. Uskonyhteisön yksilölle tuottaman hyvän vuoksi myös väkivalta yhteisössä on usein hyvin tehokasta. Ilman uskon tuottamaa hyvää, myöskään väkivaltaa ei voisi ilmetä tässä muodossa. Esimerkiksi harrasteryhmät eivät edellytä yksilöltä samanlaista sitoutumista, minkä vuoksi samanlainen väkivalta ei olisi niissä mahdollista. (Linjakumpu 2015, 14–15; Hurtig 2013, 153.)

Yhteiskunnalliset muutokset, kuten yksilönvapauden lisääntyminen on tuonut muutoksia myös uskonnon rooliin ihmisten elämässä. Samaan aikaan, kun evankelis-luterilaisesta kirkosta on eronnut jäseniä, kirkon sisällä eri herätysliikkeet ovat onnistuneet jopa kasvattamaan jäsenmääriään. Uskonnollisen yhteisön tuoma turva ja elämän ennustettavuus tuo vastapainoa yksilönvapauden antamalle turvattomuudelle, lyhytaikaisille ihmissuhteille ja tapauskovaisuudelle. (Salomäki 2010, 15–32.) Salomäki viittaa Vainikkaan¹ (2001, 70–71, 88–82, 92–95) ja Kolariin² (2001), jotka ovat tutkineet Pro gradu -töissään vanhoillislestadiolaisten nuorten elämäntapaa. Yhteisöllisyys tarjoaa nuorille keinon kontrolloida elämäänsä. Jaettu elämäntapa, esimerkiksi tiettyjen harrastuksien ja kilpaurheilun välttäminen sekä puhetapa erottaa liikkeen jäsenet muista nuorista.

---

¹ Vainikka, Lilja (2001) Yrkältä iltakylään. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen opin korostukset ja liikkeeseen kuuluvien nuorten elämäntapa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Lapin Yliopisto: Lapin Yliopiston kirjasto.

² Kolari, Riikka (2001) ”Samanlaisia, mutta silti niin erilaisia”: Vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvien nuorten elämäntapa ja mediakulttuurin muodostuminen. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -työ. Lapin Yliopisto.

Elämäntavan toteuttamista tukee ystävien löytäminen liikkeen sisältä. Vanhoillislestadiolaisuus toimii alakulttuurina ympäröivässä yhteiskunnassa ja liikkeen laajuus takaa sen, että omaa elämänmuotoa ei koeta kuitenkaan liian marginaalisena. Vanhoillislestadiolaisen liikkeen nuoret kokevat tärkeäksi yhteisön viikoittaiset seurat, joissa nuoret tapaavat toisiaan. Seurat toimivat rakenteellisina tukipilareina nuorten tapaamisille ja esimerkiksi viikonlopun suunnittelulle. Yhteisö tarjoaa myös mahdollisuuksia löytää seurustelukumppani yhteisöstä, mutta samaan aikaan säätelee nuorten toimintaa. Pohdinta oikeasta ja väärästä on läsnä yhteisön keskusteluissa jatkuvasti. (Salomäki 2010, 31–32.)

Toisaalta yhteisössä saatetaan pysyä silloinkin, kun oma identiteetti tai moraalikäsitteet ovat jollain tavoin ristiriidassa liikkeen opin kanssa. Yksittäisen jäsenen voi olla helpompaa hyväksyä joitakin ristiriitoja itsensä ja liikkeen opetuksen välillä ja yrittää löytää jokin tapa suhtautua omaan erilaisuuteensa eroamatta liikkeestä. Irtautuminen yhteisöstä ei ole helppoa, koska vanhoillislestadiolaisen kasvatuskristillisyyden vuoksi suurin osa sen jäsenistä on kasvanut liikkeen piirissä lapsesta saakka ja suurin osa heidän sosiaalisista suhteistaan voivat olla yhteisössä. Liikkeestä eroaminen voi myös tarkoittaa koko maailmankuvan ja identiteetin uudelleenrakennusta. (Linjakumpu 2015, 236–238.)

3 Vanhoillislestadiolaisuus

3.1 Vanhoillislestadiolaisen liikkeen tausta

Lestadiolaisuus on laajimmalle alueelle levinnyt Pohjoismaissa syntynyt uskonnollinen liike. Liike on sen 1800-luvulta alkaneen historiansa aikana kokenut monia hajaannuksia ja nykyisin merkityksellisimpiä lestadiolaisuuden osaryhmiä Suomessa ovat vanhoillislestadiolaisuus, esikoislestadiolaisuus, Rauhan Sanan -ryhmä, uusiherätys ja Elämän Sanan -ryhmä. (Talonen 2001, 11.) Vanhoillislestadiolaisuus on näistä ryhmistä suurin. Arviot vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvista jäsenistä vaihtelevat lähteiden mukaan, mutta liikkeeseen arvioidaan kuuluvan noin 100 000–120 000 jäsentä, joista suurin osa on lapsia ja nuoria. Herätysliikkeen vahvinta vaikutusalueita on Pohjois-Pohjanmaa ja Koillismaa, mutta lestadiolaisuus on levinnyt lähetystyön ja muuttoliikkeen myötä myös muihin osiin Suomea ja maan rajojen ulkopuolelle, esimerkiksi Venäjälle, Eurooppaan, muihin Pohjoismaihin ja Afrikan maihin. (Hurtig 2013, 26–27; Nykänen 2012, 90–96, Salomäki 2012, 58.)

Vanhoillislestadiolaisuuden oppi-isä on Lars Leevi Laestadius, joka eli Kaaresuvannossa 1800-luvulla ja toimi Ruotsin kirkon pappina. Laestadiusen oppi pohjaa pietismiin ja sen perusajatuksena oli ravistella kirkon tapauskovaisuutta ja tuoda ihmiset elävän uskon piiriin. Nykyisessä vanhoillislestadiolaisuudessa ei nojata juurikaan enää Laestadiusen oppeihin, vaan liike on kehittynyt paljon sen alkuajoista. Siinä missä Laestadius halusi uudistaa evankelisluterilaista kirkkoa sisältäpäin, nykyisessä vanhoillislestadiolaisuudessa herätysliikkeen omat seurakunnat ja muut tapahtumat katsotaan tärkeimmiksi paikoiksi toteuttaa uskonelämää. Liikkeen eksklusiivinen pelastusoppi on syntynyt vasta Laestadiusen jälkeen. (Nykänen 2012, 70–74.)

Liikkeen keskusorganisaatio on Suomen Rauhanyhdistyksen keskusorganisaatio eli SRK, jonka toimipiste sijaitsee Oulussa. Pienempiä rauhanyhdistyksiä on lisäksi ympäri maata useita. SRK:n tärkein päättävä elin on vuosikokous, jossa mukana ovat rauhanyhdistysten edustajat. Sen rinnalla tärkeä vuosittainen kokous on puhujien ja seurakuntavanhinten kokous. Näissä kokouksissa tehdään linjauksia ajankohtaisista aiheista ja opillisista kysymyksistä. Vuosikokouksessa valitaan lisäksi toinen tärkeä päättävä elin, 24-

henkinen johtokunta, johon on hyväksytty tähän mennessä vain miehiä. Käytännössä johtokunnan jäsenet ovat myös puhujia. Vuosikokouksessa valitaan lisäksi rauhanyhdistyksen julkaisujen toimitusneuvosto. Tämä neuvosto valvoo ja suunnittelee liikkeen julkaisuja, kuten Päivämiestä, kuukausilehti Siionin Lähetyslehteä, lastenlehti Siionin kevättä, hengellisiä äänitteitä, muuta opillista kirjallisuutta ja lastenkirjoja. SRK toimii liikkeen julkisena keulakuvana ja on tärkeä opillisen sisällön toistaja. (Hurtig 2013, 33; Nykänen 96–98.) SRK:n tärkeänä tehtävänä on lisäksi liikkeen opetuksen mukaisen leiritoinnin järjestäminen. Se järjestää muun muassa erilaisia luontoleirejä, aviopuolisoiden leirejä ja nuortenleirejä kuudessa leirikeskuksessa ympäri Suomea. Vanhoillislestadiolaiset käyvät rippileirin oman liikkeen rippileireillä. Tärkein vuosittainen tapahtuma on talootyönä järjestetyt Suviseurat, joilla vieraillee joka kesä noin 70 000 kävijää. Nuoret pitävät Suviseuroja hyvin merkityksellisinä tapahtumina. (Nykänen 2012, 98–99.)

3.2. Vanhoillislestadiolaisuuden keskeisimmät opit

Vanhoillislestadiolainen seurakuntakäsitys on eksklusiivinen: liikkeessä yhteisöön kuulumisen on tärkeää, sillä elävää uskoa voi toteuttaa vain Jumalan seurakunnassa, siellä missä evankeliumia saarnataan puhtaasti. Oma seurakunta, eli ”Jumalan valtakunta” on erehtymätön. Jumala on läsnä seurakunnassa ja uskovainen haluaa Pyhän Hengen johduksesta toimia Jumalan tahdon mukaisesti. Eksklusiivisella seurakuntakäsityksellä on sosiaalisia seurauksia. Koska pelastua voi vain pysymällä kuuliaisena omalle liikkeelle, sen yhteydessä halutaan pysyä. Kuuliaisuus yhteisön opeille onkin korostetussa asemassa. Jäsenen tulee olla nöyrä ja asettaa itsensä yhteisön ja Jumalan neuvojen alamaiseksi – kuuliaisuudesta luopuminen taas tarkoittaa riskiä hengelliseen eksymiseen. (Hurtig 2013, 32; Nykänen 2012, 70–74; Salomäki 2010, 18, 56–57.) Salomäki (2010, 365–366) esittää tämän siten, että vanhoillislestadiolaisuudessa vallitsee retoriikka oman liikkeen jäsenten elämäntavan ja ympäristön ”maallistuneen” elämäntavan erilaisuuden välillä. Liikkeen jäsenten tulee elää omien näkemystensä mukaisesti ympäröivästä yhteiskunnasta huolimatta. Nykänen (2012, 59) mukaan vanhoillislestadiolainen poliittisuus tiivistyy tähän ”Jumalan valtakunnan” sääntöön eli erontekoon siitä, ketkä kuuluvat ”meihin” ja ketkä ”muihin”.

Vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä usein korostetaan, että sitovia sääntöjä tai kieltoja ei ole, eikä varsinaista liikkeen oppia olekaan kirjoitettuna tai koottuna olemassa. Liike on kuitenkin historiansa ja yhteiskunnallisten muutosten aikana profiloitunut perinteisen elämänmuodon vaalijaksi. Kun muussa yhteiskunnassa avoliitot, ehkäisy, televisio ja populaarimusiikki yleistyivät, vanhoillislestadiolainen yhteisö tulkitsi ne Raamatun elämänohjeiden vastaisiksi. Perhesuunnittelu on vieras ajatus, koska kaikki lapset tulee ottaa vastaan Jumalan lahjoina, eikä ihmisellä ole oikeutta päättää elämästä ja kuolemasta. Tämän vuosi myös aborttikanta on kielteinen. Täysraittiutta odotetaan jäseniltä ja naispappeuteen on ollut perinteisesti kielteinen kanta, sillä naisten tulee vaieta seurakunnassa. Vaikka liike ei tunnusta kieltojen ja sääntöjen olemassaoloa, käytännössä elämäntapanormien mukaan toimitaan. Liikkeen yleinen mielipide ilmaistaan liikkeen viestinnässä siten, että uskovainen halua tehdä tiettyjä asioita. Yleisistä elämäntavoista poikkeaminen, kuten lasten suuri ikäero tai vähäinen määrä, television omistaminen, korvakorujen pitäminen tai kevyen musiikin kuuntelu herättää muissa jäsenissä epäilyjä uskosta etääntymisestä. (Hurtig 2013, 33–37, 118–119; Nykänen 2012, 235.)

Yksilönvalinta ja moraali eivät vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä kuulu yksilölle, vaan yhteisölle. Yhteisen moraalikäsitteen noudattaminen on osoitus uskosta ja kuuliaisuudesta yhteisölle. Moraaliset elämäntapasäännöt ovat yhteisön yhteinen näkemys, josta yksilöt pitävät kiinni. Tiiville yhteisölle ominaiseen tapaan jäsenen käyttäytymisestä voidaan myös rangaista tai palkita. Koska usko ja elämä kuuluvat yhteen, voidaan liikkeessä antaa elämäntapanormeja yksityiskohtaisillekin elämäntavueille. Tanssikielto, itsensä koristamisen kielto esimerkiksi tatuoinneilla tai lävistyksillä ja seksuaalimoraaliin liittyvät elämäntapanormit kuuluvat tähän kategoriaan. Nämä normit eivät ole yksilönvalintakäsitteitä. Vanhoillislestadiolaisuuteen kuuluu vahva ryhmäidentiteetti, jota tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti uskoon kuuluvien rituaalien toteuttamisen kautta. Nämä merkit ovat hyvin näkyviä. Suuret, jopa yli kymmenen lapsen perheet, naisten meikittömyys, tila-autot, kiroilemattomuus ja ajanvietto yhdessä myös uskonnollisten menojen ulkopuolella representoivat uskoa. (Hurtig 2015, 119–120; Nykänen 2012; 105–107; Salomäki 2010, 365–367)

Seurakuntakäsitteen eksklusiivisuus ja kuuliaisuuden odotus yhteisön opeille ovat yhteydessä vallankäyttöön. Nykänen (2001, 59–61, 217–220) puhuu normalisoidusta

vallankäytöstä. Vallankäytöstä puhuessaan hän ei kuitenkaan tarkoita väkivaltaa tai mielivaltaa, vaan puhuu vallasta välttämättömänä yhteisön ulottuvuutena, jolla on mahdollisuus muuttua väkivallaksi. Vallankäyttöä voidaan nähdä toisten uskovaisten huolehtimisen normissa. Uskovaisten tulee tarkkailla toisiaan ja itseään, jottei synti pääsisi vaikuttamaan yhteisöön ja normalisoimaan epähaluttuja toimintatapoja. Jäsenet vallankäyttö on niin syvällisesti omaksuttua, että uskovaiset haluavat tarkkailla itseään ja toisiaan ja noudattaa yhteisön sääntöjä. Liikkeen jäsenet ovat ”veljensä vartijoita” tai ”huolehtivat toisista”. Kaikkien liikkeen jäsenten on vaalittava Jumalan valtakunnan yksimielisyyttä ja sitä, ettei vääränlainen toiminta pahentaisi yhteisöä. Jos uskovainen ei välitä muiden tekemisistä, hän ei ole oikeanlainen uskovainen. Sääntöjen noudattamisen motiivina ei näin ole muiden tarkkailun pelko, vaan halu olla normaali uskovainen. Vallankäyttö liikkeessä ei ole välttämättä tietoista, vaan niin sisäistetty asia, ettei sitä välttämättä huomata. Toteutus tapahtuu rituaalien kautta, kuten elämäntapanormien noudattamisella. Esimerkiksi seurojen jälkeen nuoret eivät kokoontu iltakylään SRK:n käskystä, vaan siksi, että se on uskovaiselle nuorelle sovelias tapa viettää iltaa. Valitsemalla olla käyttämättä meikkiä, alkoholia ja ehkäisyä tehdään eroa synnillisen ja synnittömän elämän välillä. (Mt., 59–61, 217–220.)

Vanhoillislestadiolaisessa opissa institutionaalinen valta, kuuliaisuus yhteisölle, kietoutuu yhteen erilaisuuden käsittelemisen kanssa. Erilaisuudelle tuotetaan negatiivinen paikka ja yksilölle häpeää omasta poikkeavuudestaan, jos tai kun hän poikkeaa yleisistä normeista. Liikkeen oppi korostaa kaikkien ihmisten tasa-arvoisuutta Jumalan edessä, mutta samaan aikaan puhujilla katsotaan olevan rivijäseniä suurempaa hengellistä viisautta. Seurakunnan antaman tehtävän kautta heidän katsotaan osaavan tulkita Raamattua oikein ja heiltä pyydetäänkin apua muun muassa moraalisisissa ja eettisissä pulmissa. Auktoriteettiasemat ovat monesti pitkäikäisiä ja henkilöityvät niiden jatkuessa vuosikymmeniä. Auktoriteettiuskollisuus on vahvaa. Auktoriteettien vastustaminen tai opin kyseenalaistaminen voi herkästi johtaa eriseura-sanan käyttöön, jolla on vahva historiallinen kaiku liikkeen menneisyydessä. Useat hajaannukset liikkeen historiassa ovat johtaneet kollektiiviseen haavaan ja pelkoon uusista hajaannuksista, joilla on sosiaalisia suhteita ja liikkeen yhtenäisyyttä rikkova vaikutus. Lisää hajaannuksia ei liikkeessä haluta. (Hurtig 2013, 31–34.) Nykänen (2001, 68–69, 186) nostaa auktoriteettien kritisoinnin teemaan liittyen esiin sanan ”sielunvihollinen”. Liikkeen sisältä nouseva yksilön

kritiikki oman seurakunnan auktoriteettia kohtaan voidaan selittää sielunvihollisen toiminnaksi. Kun yksilön epäuskon ajatellaan olevan sielunvihollisen toimintaa, voidaan kritiikki ohittaa ilman oman yhteisön toimintatapojen kriittistä tarkastelua.

Anteeksiantamus ja armo ovat opissa merkityksellisessä asemassa. Syntejä tulee pyytää anteeksi toiselta liikkeeseen kuuluvalta jäseneltä, jonka jälkeen synnit hukutetaan ”arvomereen”. Syntien anteeksiantamisesta ei voi kieltäytyä, eikä anteeksiannettuihin synteihin saa enää palata uudelleen. Tämä rituaali oli merkittävän huomion kohteena 2010-luvulla, kun vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä tuli esiin useita lasten seksuaalisen hyväksikäytön tapauksia useiden vuosikymmenten ajalta. Liikkeen rippikäytännön suojissa hyväksikäytöt oli sovitettu ilman rikosilmoituksia ja samalla myös uhrien avunsaanti evätty. Tapausten tultua ilmi, rippikäytäntöä alettiin kyseenalaistaa julkisuudessa, koska sen katsottiin suojelevan hyväksikäyttäjiä. Käytäntö mahdollisti hyväksikäytön käsittelyn jäämisen vain oman yhteisön sisäiseksi asiaksi ja edellytti uhrilta anteeksiantoa ilman hyväksikäytön perusteellista käsittelyä ja uhrin tarvitsemaa aikaa asian läpikäymiselle. Myöskään tekijän syyllisyys, seksuaaliset käyttäytymismallit sekä muiden hyväksikäyttötapauksiin liittyvien henkilöiden tuska ja järkytys eivät saaneet asianmukaista huomiota rippikäytännössä. Liikkeen linja on asiassa muuttunut vuosien saatossa siten, että rikosten ilmoittamista viranomaiselle painotetaan. Liikkeessä kannustetaan nykyisin myös ammattiauttajalle hakeutumista silloin, kun sille on tarve. (Hurtig 2013; Nykänen 2001, 61, 250–259.)

Vanhoillislestadiolaisuuden historiassa merkittävä tapahtumana tulee mainita 1960-luvulla tapahtunut hajaannus, jolloin niin sanottu pappislinja erosi vanhoillislestadiolaisuudesta. Tämän seurauksena kaksi kolmasosaa liikkeen papistosta erosi liikkeestä. (esim. Salomäki 2010, 53–58; Nykänen 2012, 90–95, 227–235; Linjakumpu 2012, 184–185.) Hajaannuksen seurauksena vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä tuli yhä enemmän maallikkovetoinen. Hajaannuksen jälkeen liikkeessä alettiin pitää niin sanottuja hoitokouksia, jossa yhteisön jäsenet tunnustivat seurakunnan edessä syntejään. Kokousten tarkoituksena oli valvonnan ja rangaistusten kautta säilyttää oikea ja puhdas oppi liikkeessä. Osa jäsenistä erotettiin yhteisöstä huonon hengen vuoksi, osaa nuhdeltiin ja hoidettiin useita kertoja ennen anteeksiantoa. Hoidetuksi saattoi joutua esimerkiksi television omistamisesta, väärän puolueen äänestämisestä tai harrastusseuran toimintaan

osallistumisesta. Hoitokokoukset saivat 2000-luvulla paljon mediahuomiota osakseen, kun jäsenten traumaattisia kokemuksia alettiin käymään läpi sen koko historian ajalta ja SRK:ta vaadittiin pyytämään julkisesti niitä anteeksi. Vanhoillislestadiolainen liike on esittänyt pahoittelunsa hoitokokouksissa tapahtuneista vääryyksistä vuonna 2011, mikä oli muutos liikkeen aiempaan linjaan. Liike myönsi, että hoitokokouksissa oli tapahtunut hengellistä väkivaltaa, mutta piti kiinni siitä, että virheet koskivat vain yksittäisiä seurakuntalaisia, ei erehtymätöntä ”Jumalan valtakuntaa”. Hoitokokouksia ei ole pyydetty anteeksi, mutta tapahtuneita väärinkäytöksiä on pahoiteltu. (Esim. Nykänen 2012, 90–95, 227–235; Linjakumpu 2012, 184–185.) Kriitikot ovat esittäneet, että menneisyyden hoitokokouksista on jäänyt liikkeen sisään pelon ilmapiiri julkisesta pahoitteluista huolimatta. Hoitaminen ei myöskään loppunut yhteisössä, tosin jäsenet ovat jakautuneet enemmän liberaaliin ja konservatiiviseen näkökulmaan sen osalta, voidaanko yksittäistä jäsentä hoitaa tahdonvastaisesti. Edellisistä vuosikymmenten takaisista isoista kokouksista viisastuneena hoitamistilanteita pidetään pienimuotoisempana. Hoitaminen voi tapahtua esimerkiksi varoittamalla eksyneeksi katsottua jäsentä maailman vaaroista, kyseenalaistamalla tämän toimintatapoja sekä toistamalla uskonkappaleita. Puhuttelutilanteissa voi olla läsnä puhujia, sukulaisia ja läheisiä ja ne voivat tapahtua esimerkiksi selvitellessä ristiriitaitilanteita. (Nykänen 2012, 227–235.)

3.3 Muuttuva vanhoillislestadiolaisuus

Nykypäivänä vanhoillislestadiolaisuus näyttäytyy liikkeen jäsenille aiempaa monimuotoisempana yhteisönä. Vuosituhannenvaihteesta lähtien ensin internetin kautta nimimerkkien takaa auennut kriittinen keskustelu liikkeen sisäisestä todellisuudesta siirtyi muissa medioissa omilla nimillä käytäväksi keskusteluksi. Kulttuurikielteisyys, naisten ja lasten oikeudet, ehkäisykielto, sananvapaus ja liikkeen valta-asetelmat sekä liikkeen yhdenmukaisuuden valvomisen menettelyt ovat herättäneet erityisesti keskustelua. Tarve tarkastella oman yhteisön kipukohtia on nostanut päätään perinteisessä yhteisökuuliaisessa kulttuurissa. Törmäystä valtakulttuurin kanssa ei voida välttää esimerkiksi niissä kohdin, kun liikkeeseen kuuluvien jäsenten ammattieettiset ohjeet törmäävät yhteisön oppeihin. Näin on käynyt esimerkiksi vanhoillislestadiolaisten kättilöiden kohdalla, jotka ovat puhuneet äitien jatkuvien raskauksien aiheuttamista vaaroista terveydelle. Myös

elämäntapanormien ehdottomuudesta keskustellaan aiempaa enemmän. Liikkeen sisällä avioerot ja uusperheet ovat yleistyneet, lasten osallistumisesta esimerkiksi koulun tanssiopetukseen, teatterissakäyntiin tai television katseluun on yhä enemmän perhekohtainen valinta kuin yhteisön. Liikkeen virallinen kanta kuitenkin esimerkiksi uudelleen avioitumiseen, naispappeuteen tai ehkäisyyn eivät ole muuttuneet. Tämä kieli siitä, että jäsenten maailma muuttuu nopeammin kuin yhteisön käsitys omasta todellisuudesta. (Hurtig 2013, 38–40.) Useat vanhoillislestadiolaisen liikkeen nykyiset ja entiset jäsenet tuovat liikkeen sisäistä maailmaa esiin sosiaalisen median kanavien kautta. Esimerkiksi liikkeestä irtautunut biseksuaali Instagram -vaikuttaja Prinsessamielikki pohdii julkaisuissaan liikkeen oppia ja moraalikäsitteitä omien kokemustensa kautta. Samuel Jyrinki (2021) on tullut niin ikään tunnetuksi vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluvana biseksuaalina. Hän on valottanut äänikirjassaan ja sosiaalisen median kanavissaan omakohtaisia kokemuksia seksuaalivähemmistöön kuuluvana liikkeen jäsenenä.

On myös totta, että vain osa liikkeen jäsenistä tunnistaa julkisuudessa keskustelluista epäkohdista oman liikkeensä. Tätä voi selittää se, että niille jäsenille, jotka kokevat nykyisen liikkeen elämäntapanormien noudattamisen toteuttamisen mielekkäänä ja heille riittävänä, ei ole tarvetta problematisoida yhteisön rakenteita. (Hurtig 2013, 117–121.) Linjakumpu (2015, 236) nostaa esiin yhteisistä normeista poikkeamisen problematiikan uskonnollisissa yhteisöissä. Ongelmalliseksi yhteisesti hyväksytyistä säännöistä poikkeamisen tekee väkivallan mahdollisuus. Hengellisen väkivallan mahdollisuus ei kosketa kaikkia yhteisöllisen uskontokunnan jäseniä samalla tavalla, vaan esimerkiksi homoseksuaalit ovat heikossa asemassa uskonnollisissa yhteisöissä. Homoseksuaalinen käyttäytyminen on torjuttu vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä, koska se katsotaan siveettömäksi ja Raamatun vastaiseksi (Salomäki 2010, 337). Liikkeen opetuksen mukaisesti yksilöllisyyden toteuttaminen on aina alisteista yhteisön hyvinvoinnille ja valtaapitävien näkemyksille. Sellaisessa yhteisössä, joka on altis hengelliselle väkivallalle, ei ole mahdollista kehittää omaa yksilöllistä maailmankuvaa. Yksilöä ei kannusteta oman liikkeen opin ulkopuolisten ajattelutapojen tarkasteluun, koska ne haastavat oman yhteisön oppia ja yhteisen hallitsemisen oikeutusta. Yhteisön jatkuvuus on yksilön oikeuksia tärkeämpää. (Linjakumpu 2015, 236–238.)

3.4 Lasten sosiaalistuminen liikkeeseen

Sosiaalistuminen on avainasemassa, kun puhutaan lapsen kasvamisesta yhteiskunnassa ja yhteisössä. Avaan sosiaalistumista yhteisöön primäärisosialisaation käsitteen kautta. Berger ja Luckman 2005 (149–161) toteavat, että yksilö ei synny yhteiskunnan jäseneksi, vaan hänestä tulee yhteiskunnan jäsen primäärisosialisaation kautta. Merkitykselliset toiset (significant others), joita lapsi ei voi valita, sosiaalistavat lapsen yhteiskuntaan. Yleensä nämä merkitykselliset toiset ovat lapsen vanhemmat. Lapsi samaistuu näihin merkityksellisiin toisiin ja omaksuu heidän asenteensa, roolinsa ja maailmansa. Primaarisosialisaation kautta lapselle avautuu vain yksi mahdollinen maailma, eikä hän näe vanhempien maailmaa vain yhtenä mahdollisena maailmana muiden joukossa. Vasta varhaislapsuuden jälkeen lapsi voi havaita, että olemassa on myös muita tapoja hahmottaa maailmaa. Linjakumpu (2015, 100) tuo esiin, että uskonnollisessa yhteisössä kasvaessaan hengelliset asiat ovat lapsen elämän keskiössä - lapsi oppii tällöin primäärisosialisaation kautta uskonnolliset normit ja asenteet sekä tottuu hengelliseen kieleen, tapoihin ja määräyksiin. Näin lapsi sosiaalistetaan liikkeeseen. Linjakumpu (2021) hahmottaa väkivaltaa uskonnollisissa yhteisöissä aikuisvallan käsitteen kautta. Koska aikuisilla on valtasuhde vielä keskeneräisiin, kehittymättömiin lapsiin, he voivat määrittää lapsen olemisen reunaehdoja. Hengellisissä yhteisöissä aikuisvaltaa käyttävät paitsi vanhemmat lapsiaan kohtaan, myös uskonyhteisö vanhempia sekä lapsia kohtaan. Tällöin myös hengellinen väkivalta on paitsi suoraa, myös valuu lapsiin aikuisten kautta.

Vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön liittyy vain vähän jäseniä liikkeen ulkopuolelta, eikä aktiivista käännytystyötä tehdä. Suurin osa jäsenistä on kasvanut liikkeen piirissä ja perhekokojen ollessa suuria on myös liikkeen jäsenmäärä säilynyt merkittävänä. (Nykänen 2012, 108.) Koska liikkeeseen useimmiten synnyttään, lapsi liittyy uskoon primäärisosialisaation kautta. Lapset kasvatetaan yhteisön oppeihin yhteisölle tuttujen toimintatapojen kautta ja yhteisön toiminta esiintyy ainoana oikeana tapana olla maailmassa. Lapsilla ei ole valtaa valita liikkeeseen kuulumisen tai siitä irtaantumisen välillä varsinkaan silloin, jos vanhemmat ovat vahvasti mukana liikkeessä. Yhteisöön sosiaalistettua lasta tai nuorta pidetään uskovaisena huolimatta hänen omasta hengellisestä vakaumuksestaan. (Linjakumpu 2015, 90, 107, 114–115.) Liikkeen opin mukaan kaikki lapset ovat syntyessään uskovaisia ja ”hyvän omantunnon liitto”, usko evankeliumiin, vahvistetaan

kasteessa. Myöhemmin useimmat lapset rikkovat tämän liiton ja tarvitsevat tällöin ”palaamisen armoa”. (Nykänen 2012, 116.)

Sosiaalistaminen uskonnolliseen yhteisöön on jatkuva prosessi lapsuudesta nuoruuteen ja aikuisuuteen. Uskonnollisen liikkeen julkaisut muistuttavat yhteisön merkityksestä ja sosiaalistuminen on sekä yhteisön tavoite, että lähtökohta. Lasten ja nuorten asema on liikkeessä erityinen, koska liikkeeseen sosiaalistamisella taataan yhteisön jatkuvuus. (Linjakumpu 2015, 104–105) Liikkeen periaatteisiin kuuluu lasten juurruttaminen uskoon pienestä pitäen. Vanhempia kehoitetaan tuomaan aktiivisesti lapsia seuratilaisuuksiin ja lapsille suunnattuihin tapahtumiin, esimerkiksi pyhäkouluihin, päiväkerhoon ja seuroihin sekä antamalla tilaa uskonkysymyksille. Uskonto ja siihen liittyvä elämänmuoto ovat keskeisessä roolissa vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä kasvavalle lapselle ja nuorelle. Lapsuuden ja nuoruuden identiteetti on näin ollen rakentunut vahvasti suhteissa omaan yhteisöön ja muihin, ei-uskovaisiin. (Nykänen 2012, 60, 108.)

Linjakumpu (2015, 89, 112–115) tuo esiin, että sosiaalistaminen uskonnolliseen liikkeeseen ei ole väkivaltaa, mutta siihen voi kytkeytyä väkivallan mahdollisuus. Liikkeestä voi olla vaikea irtautua, kun siihen on liittynyt primäärisosialisaation kautta ja koko sosiaalinen elämä, tärkeät ihmissuhteet ja harrastukset liittyvät uskonnolliseen yhteisöön. Toisaalta valinnanmahdollisuuksia voi avautua liikkeen jäsenelle nuoruudessa, jolloin liikkeestä voidaan irtaantua tai muodostaa omia toimintatapoja, jolloin muodollisesti pysytään liikkeen jäsenenä, mutta yksityiselämässä venytetään sallitun ja ei-sallitun käyttäytymisen rajoja ja luoda omia toisin toimimisen tapoja yhteisön sisällä. Salomäen (2010, 248) mukaan kuitenkin liikkeeseen vain löyhästi kuuluvien määrä on tällä hetkellä varsin pieni. Pääosa jäsenistä ilmoittaa kuuluvansa liikkeeseen kiinteästi, mikä on luontevaa liikkeen pelastusopin vuoksi.

Lasten maailmassa jako ”meihin”, jotka edustavat ainoaa Jumalan valtakuntaa ja ”muihin” voi olla monimutkainen. Se ei ole kaukana ajatuksesta, että liikkeen jäsenet ovat tietoisempia kuin muut uskosta osattomat ja näin ollen liikkeen jäsenet ovat parempia ihmisiä. Vaikka nykyisin liikkeen virallisissa opeissa painotetaan sitä, että lapsilla saa olla ystäviä myös liikkeen ulkopuolella lapsen niin tahtaessa, niiden ei kuitenkaan toivota olevan ainoita tai tärkeimpiä ihmissuhteita. Toivottavaa on, että suhteita muihin

uskovaisiin vaalitaan myös uskonharjoittamisen ulkopuolella. (Nykänen 2012, 109.) Hurtig (2013, 13) korostaa, että on tärkeää tutkia vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä kasvavien lasten todellisuuden rakentumista erityisesti ympäristöön kiinnittymisen näkökulmasta. Hänen mukaansa yhteisön kulttuuriin liittyvät erityispiirteet, opit ja käytännöt eivät toisaalta voi selittää väkivaltaa, mutta eivät myöskään ole väkivallasta erillisiä tekijöitä.

4 Lapsi yhteiskunnassa

4.1 Lapsuuden sosiologia

Lapsuus on historiallisesti vaihteleva sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö (Corsaro 2005, 7; Alanen 2009, 11). Voidaan ajatella, että lapsuus on keksitty 1500–1600-luvulla, kun lapset alettiin nähdä pienikokoisten aikuisten sijaan kasvatuksen kohteina ja heihin alettiin suhtautua aiempaa emotionaalisemmin. Tätä ennen eroa lasten ja aikuisten välillä ei tunnustettu. Seuraavan lapsuuden murroksen myötä 1900-luvun alussa lapset saivat ennestään enemmän osakseen ymmärrystä, kun heidät määriteltiin suojelua ja hoitoa vaativiksi yksilöiksi, jotka ansaitsivat hyvän lapsuuden sen sijaan, että heissä nähtiin vain työvoimaa ja taloudellista arvoa. Uuden lapsuuden muodostamisen merkittävä yhteiskunnallinen vaikuttaja oli Ellen Key, joka kirjoitti teoksen ”lapsen vuosisata”. Näiden ajatusten pohjalta on muodostunut ajatus moderniin lapsuuteen kuuluvista instituutioista: kodista, koulusta, päivähoidosta, kulttuurisista ja sosiaalisista järjestelmistä sekä lasten kohtelua säätelevistä laeista. Instituutiot kasvattavat, valvovat ja huolehtivat ”ei -valmiista” noviiseista, jotka ovat matkalla kohti aikuisuutta. Se, mitä hyvään lapsuuteen kuuluu, on tiedossa länsimaissa nykyään niin ammattilaisilla kuin perheilläkin. (Alanen 2009, 11–19.)

Yhteiskuntatieteellinen näkökulma lapsuudentutkimukseen virisi 1980-luvulla, kun eri tieteidenalojen lapsi- ja lapsuudentutkijat kerääntyivät yhteen pohtimaan sen hetkisen lapsuuskäsityksen puutteellisuutta. Ellen Keyn vaatima lapsikeskeinen ajattelutapa oli saanut empiiristä perustaa vahvasti psykologis-pedagogisesta tutkimuksesta. Sen sijaan lapsuuden käsitteleminen yhteiskunnallisena, sosiologisena ilmiönä oli puutteellinen. Tästä kohosi uudenlainen tarve lapsuudentutkimukselle, jonka emotieteitä ovat muun muassa antropologia, historiantutkimus ja sosiologia. Nykyisen lapsuudentutkimuksen tutkimusalan tavoitteena on ymmärtää lapset yhteiskunnan ja yhteisön jäseninä, toimijoina sekä osana yhteiskunnan rakenteita ja kulttuuria. Lapsia tutkitaan heidän jokapäiväisissä elämänpiireissään ja tuodaan esiin niitä käytäntöjä, joiden avulla lapset kiinnittyvät yhteiskuntaan sekä toimijoina että toiminnan kohteina. Lapsuus nähdään yhteiskunnallisesti ja historiallisesti muuttuvana rakenteena. Toisin sanoen, käsitys lapsuudesta on uuden lapsuudentutkimuksen myötä muuttunut siten, että lapsia ei nähdä

pelkästään kasvatusta ja hoivaa vastaanottavina osapuolina, vaan sosiaalisina toimijoina yhteiskunnassa. Lapsuuden instituutiot, kuten perhe, päivähoito, koulu ja lastensuojelu säätelevät niin sanottua tavallista lapsuutta ja samalla avaavat ja rajaavat lasten toimintamahdollisuuksia. (Alanen 2009, 9–22.)

Lapsille on läpi historian annettu yhteiskunnassamme erilaisia rooleja. Lapset on nähty perinteisessä sosiologisessa tutkimuksessa passiivisessa roolissa ja lapsiin on kiinnitetty ylipäättään vain vähän huomiota (Corsaro 2005, 27). Yhteiskunnassamme on perinteisesti vallinnut aikuiskeskeinen diskurssi, jota on käsitelty lapsuuden sosiologisessa keskustelussa esimerkiksi aikuisvalta-käsitteen kautta. Lapsilla, toisin kuin aikuisilla, ei ole perinteisesti ollut valtaa määritellä yhteiskunnassamme käytäviä keskusteluja tai osallistua tutkimustiedon tuottamiseen omilla äänillään ja kokemuksillaan. (Itäpuisto 2006, 282–283.)

Alasen (2009, 13–28) mukaan aikuisvalta ja toisaalta lasten vajaavaltaisuus rajoittaa lasten toimijuutta. Weissman (2020) määrittelee toimijuuden käsitettä seuraavasti: toimijuus merkitsee tarkoitusta, luovuutta ja itsenäisyyttä. Olemme kaikki kekseliäitä, vaikuttavia ja reflektiivisiä. Alasen (2009, 13–28) mukaan moderni lapsudentutkimus on korostanut lasten toimijuutta ja aktiivista roolia, mutta yhä vallalla on näkemys lasten roolista haavoittuvana ja aikuisista riippuvaisena yksilönä. Sukupolvijärjestys luo asetelman, jossa lapset ovat vanhempien kasvatuksen, suojelun ja toisaalta myös kontrollin alaisina.

Pirskanen ja Saastamoinen (2021, 15–16) tuovat esiin, että aikuisvaltaa perustellaan biologiasta ja kehityspsykologiasta käsin. Lasten ei katsota olevan vielä kykeneviä, valmiita ja vakaita osallistumaan yhteiskunnallisesti vakaviin toimintoihin, kuten yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, vaikka kyse olisi lapsen oman elämän asiantuntijuudesta. Tässäkin aikuisella katsotaan olevan enemmän kykyä. Toisaalta lapsen edun mukaista on myös, että aikuisvaltaa on olemassa. Liian suuren vastuun säilyttäminen lapselle esimerkiksi toimeentulosta tai huolenpidosta johtaa lapsen laiminlyönteihin. Hurtig (2003, 36) jatkaa, että lasten riippuvuus aikuisista ei ole vastakohta lapsen subjektiivudelle, vaan riippuvuus korostaa lapsen oikeutta aikuisten huolenpitoon. Riippuvuus ei tarkoita sitä, että vanhemmilla on oikeus puhua lasten puolesta, vaan se korostaa vanhemman ja myös yhteiskunnan roolia toimia lapsen suojelijana. Lapset eivät kykene hahmottamaan omia

oikeuksiaan yhteiskunnassa, mutta heillä on oikeus luottaa siihen, että he saavat läheisiltään huolenpitoa ja turvaa.

Sosiologinen lapsuudentutkimus, joka virisi 1980-luvulta alkaen, näkee lapset toimijoina ja tuo esiin lasten erilaisia kykyjä toimia ja osallistua päätöksentekoon. Se tuo esiin myös lasten mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ympäristöönsä. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 28) Aikuisten on tärkeää löytää keinoja, jolla voidaan löytää niin sanottu kultainen keskitie lasten kuulemiselle sekä toimijuuden mahdollistamiselle samalla säilyttäen aikuisen vastuu lapsen huolenpidosta. (Pirskainen & Saastamoinen 2021, 16)

Yhteiskunnan instituutioihin kohdistuva lapsuudentutkimus on vielä suhteellisen vähäistä. Instituutioiden, kuten uskonnon tai perheen merkitystä lapsuuden paikkana, sen asettamia rajoja, mahdollisuuksia ja rajoituksia on tutkittu vähemmän kuin lapsia toimijoina. Kuitenkin yhteiskunnan rakenteelliset – poliittiset, sosiaaliset- ja taloudelliset - tekijät määrittävät lapsuutta. Ne eivät ole vain lapsuuteen vaikuttavia, vaan lapsuuden mahdollisuuksia ja rajoituksia tuottavia rakenteita. On tärkeää tuottaa tutkimustietoa näistä instituutioista lapsuuden paikkoina, sillä organisaatioiden ja instituutioiden toimintaa voidaan tiedon pohjalta kehittää niin mikro- kuin makrotasollakin. (Alasuutari 2009, 54–55.) Omassa tutkimuksessani tarkastelen lapsia rakenteiden osana: sitä, kuinka lapset asemoidaan uskonnollisen yhteisön osaksi ja minkälaisia mahdollisuuksia heille annetaan toimia.

4.2 Lasten oikeudet

Suomi on ratifioinut YK:n lasten oikeuksien sopimuksen ja on sen myötä velvoitettu huolehtimaan siitä, että lasten oikeus ajatuksen- omantunnon- ja uskonnonvapauden toteutuvat. Vanhempien, huoltajien tai lapsen yhteisön oikeutena ja velvollisuutena on auttaa lasta hänen oikeuksiensa käyttämisessä kehitystasoon sopivalla tavalla. (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991). Suomessa on myös vahva uskonnonvapauslaki. Uskonnonvapauslaissa todetaan seuraavasti: ”Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. -- Viisitoista vuotta täyttänyt lapsi voi kuitenkin huoltajien kirjallisella suostumuksella itse liittyä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erota siitä.

Kaksitoista vuotta täyttänyt voidaan liittää uskonnolliseen yhdyskuntaan tai ilmoittaa eronneeksi siitä vain omalla kirjallisella suostumuksellaan.” (Uskonnonvapauslaki 6.6.2003/453.) Hakalehto ja Helander (2021, 129–130) selventävät tämän tarkoittavan sitä, että lapsi pysyy vanhempiensa uskontokunnassa täysi-ikäiseksi saakka, jos vanhemmat päättävät niin. Vanhempien vaihtaessa uskontokuntaa, lapsen ei 12 vuotta täytettyään tarvitse vaihtaa uskontokuntaa ilman omaa suostumustaan. Lain mukaan vasta 18-vuotiaalla katsotaan olevan täysi vapaus valita itsenäisesti oma uskontokuntansa.

Hakalehto ja Helander (2021, 117–135) tuovat esiin, että kansainvälisen perus- ja ihmisoikeuskehityksen myötä näkökulma uskonnonvapauteen on painottunut yhä enemmän iästä riippumattomaksi henkilökohtaiseksi oikeudeksi sen sijaan, että lasta koskevaa uskonnonvapautta käyttäisivät lapsen huoltajat. He arvioivat, että kansallinen uskonnonvapauslaki on jäänyt jälkeen muusta vuosikymmenten aikana tapahtuneesta kansainvälisten sopimusten ja kansallisten lakien kehityksestä. Tämän vuoksi ne ovat nykyisellään ristiriidassa keskenään. Kun pohditaan päätösvallan jakaantumista vanhemman ja lapsen välillä uskonnonvapauteen sisältyvissä asioissa, huomiota tulee kiinnittää lasten oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohtaan sekä artiklaan 18, joissa todetaan, että kaikkia lapsiin kohdistuvia toimia toteutettaessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu, eli lapsen oikeuksien toteutuminen. Huoltajan oikeutta käyttää uskonnonvapauden mukaista päätösvaltaa määrittää siis se, onko huoltajan ratkaisu lapsen edun mukainen. Se rajoittaa vanhempia kasvattamasta lastaan täysin oman tahtonsa mukaisesti vetoamalla vanhempien kasvatusoikeuteen tai -velvollisuuteen. (Mt., 117–135.)

Lasten oikeuksien sopimuksen artikla 12 sekä perustuslain 6 § määrittää, että lapsella on oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi. (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991); Perustuslaki 11.6.1999/731.) Uskonnonvapauden kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että lapsen näkemykselle tulee antaa ikä- ja kehitystason mukainen merkitys heti kun hän pystyy muodostamaan oman näkemyksensä uskontoon liittyvissä asioissa. Näin ollen lasta koskeva päätös ei ole lapsen edun mukainen, jos lapsen näkemystä ei ole otettu päätöksenteossa huomioon. Vaikka uskonnonvapauslain perusteella lapsen huoltajilla on päätösvalta lapsen uskontokuntaan kuulumisesta, lain esitöissä on viitattu lapsenhuoltolain mukaisiin tavoitteisiin, jossa lasta koskevien päätösten lähtökohtana on lapsen tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi lapsen yksilöllisten toiveiden ja tarpeiden

mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että heti kun lapsi ikä- ja kehitystasonsa perusteella ymmärtää mistä uskontokuntaan kuulumisessa on kyse, lapsen huoltajien tulee keskustella lapsen kanssa asiasta ja esittää lapselle vaihtoehdot uskontokuntaan kuulumisesta tai kuulumattomuudesta. Koska uskonnonvapauslaissa huoltajille annetaan yksinomainen päätösvalta lapsen uskontokunnan päättämisestä, sen voidaan katsoa olevan ristiriidassa lapsen oikeuksien määrittämän uskonnonvapauden kanssa. Lapsen arjessa uskontokunnan valitseminen näkyy konkreettisesti kouluopetuksessa. Uskonnonopetuksen lainsäädäntö ei ole nykyisellään ajantasainen kansainvälisen perus- ja ihmisoikeussäätelyn kanssa myöskään uskonnonopetuksen osalta. Lapsen uskonnonopetusta määrittävät lapsen huoltajien uskontokunnan valinta, eikä opetuksesta päätettäessä veloiteta huomioimaan lapsen ikä- ja kehitystasoa. Uskonnonvapauslain ehdoton vanhempien päätösvalta kielii siitä, että huoltajien on luotettu tuntevan omat veloitteensa ottaa lapsen näkemys huomioon ikä- ja kehitystasoisesti. Todellisuudessa näin ei kaikkien huoltajien kohdalla ole. (Hakalehto & Helander 2021, 117–135.)

Muissa kuin uskontokuntaan kuulumiseen koskevilla asioilla lapsen henkilökohtainen oikeus uskonnon- ajatuksen ja omantunnonvapauteen on vahva. Sen mukaan lapsella on oikeus huoltajan siihen puuttumatta omaksua uskonto tai vakaumus ilman painostusta tai luopua siitä. Tähän uskonnonvapauden ydinalueeseen ei voida kajota vetoamalla kasvatusoikeuteen. Käytännössä vapaus tarkoittaa lapsen oikeutta valita sen haluaako hän rukoilla, lukea uskonnollista materiaalia, osallistua uskonnollisiin rituaaleihin. Lasten oikeuksien sopimuksen mukainen vanhemman velvollisuus ohjata lasta uskonnonvapauden käyttämisessä voidaan päinvastoin katsoa tarkoittavan sitä, että lapselle tulee kertoa muista uskonnoista ja maailmankatsomuksista. Koska perustuslain 11 §:n mukaan kaikilla on oikeus negatiiviseen uskonnonvapauteen, eikä uskonnonharjoittamiseen ole velvollisuutta osallistua omantunnon vastaisesti, huoltajien tulisi selvittää lapsen mielipide uskonnollisiin rituaaleihin ja -tilaisuuksiin osallistumisesta ja ottaa mielipide ikä- ja kehitystasoisesti huomioon. Käytännössä toteutus jää perhe-elämän suojan alle ja huoltajien vastuulle. (Hakalehto & Helander 2021, 135–137)

Myös muu kansallinen lainsäädäntö ohjaa lasten oikeuksien toteutumista uskonnonvapauden yhteydessä. Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361) määrää huoltajia ottamaan huomioon lapsen näkemykset huomioon kaikissa uskontoon

liittyvissä asioissa iän ja kehitystason mukaisesti. Vaikka huoltaja päättää alle 18-vuotiaan lapsen henkilökohtaisista asioista, uskonnonharjoittamisessa on monia asioita, joista huoltaja ei voi päättää. Tällaisia ovat esimerkiksi uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuminen, tapojen tai ruokavalion noudattaminen. Jo pienille lapsille pitää antaa mahdollisuus omaksua vanhemman elämäntavasta poikkeavia näkemyksiä. Huomiota täytyy kiinnittää myös huonon kohtelun välttämiseen. Lapsen vanhemmat voivat ohjata lasta uskonnonvapauden pelkästään niin, ettei se johda lapsen huonoon kohteluun tai kehityksen vaarantumiseen. Vanhemman uskonnonharjoittaminen ei saa altistaa lasta minikäänlaiselle henkiseen tai fyysiselle väkivallalle tai kaltoinkohtelulle. Henkistä väkivaltaa voi esiintyä uskonnollisissa yhteisöissä esimerkiksi silloin, jos lasta pelotellaan yhteisöstä hylkäämisellä tai uskonnollisilla uhkakuvilla. Esimerkiksi uskonnon käyttäminen vallan välineenä, liiallinen ehdottomuus tai kiihkeys tai synkkyys voi vaikuttaa lapsen kehitykseen kielteisesti kuten myös niukat kontaktit ulkopuoliseen maailmaan. Lasten kaikenlainen painostus ajatusmaailmaan ja uskontoon liittyvissä kysymyksissä on myös kielletty uskonnon- ja ajatuksenvapauden perusteella. (Hakalehto & Helander 2021, 141–146.)

Valtioilla on velvollisuus puuttua uskonnollisten yhteisöjen ja vanhempien toimintaan ja suojata lapsia, jos heidän uskonnonvapautensa joutuu loukatuksi. Toistaiseksi kansallisessa lainsäädännössä ei kuitenkaan ole huomioitu tällaisia riskejä, eikä keinoja puuttua uskonnollisten yhteisöjen toimintaan ole. Epäiltyä loukkausta ei ole mahdollista saada esimerkiksi viranomaisen käsiteltäväksi. Tämä eroaa esimerkiksi lapsen oikeudesta koskemattomuudensuojaan. Koskemattomuudensuojan rikkominen perhepiirissä johtaa rikosoikeudellisiin seurauksiin tai lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Suomessa luotetaan edelleen vahvasti vanhempien kykyyn ja haluun noudattaa lakia omatoimisesti. Valtiot ovatkin saaneet YK:n lapsen oikeuksien komitea on useasti antanut huomautuksia siitä, etteivät valtiot huomioi lapsen oikeutta uskonnonvapautteen omissa lainsäädännöissään. Valtioiden velvollisuutena on kertoa määräaikaisraporteissa toimista, joilla ne toteuttavat lasten uskonnonvapautta. (Hakalehto & Helander 2021, 150–151)

Hurtig (2013, 152–155) nostaa esiin Suomessa uskonnollisilla yhteisöillä on oikeus omiin toimintamalleihinsa uskonnonvapauden perusteella ja juuri positiivisen uskonnonvapauden käsitteellä on haluttu turvata yhteisöjen mahdollisimman suuri vapaus oman

uskon harjoittamiseen. Uskonvapauden pitäisi suojella jokaista yksilöä ja yhteisöä sekä antaa molemmille vapaus harjoittaa uskoa halunsa mukaisesti. Käytännössä tämä tuottaa ristiriidan silloin, kun yhteisöön kuuluvan yksilön näkemys eroaa yhteisön yhteisestä näkemyksestä ja yksilön ajattelutapoihin tai toimintaan yritetään puuttua vetoamalla yhteisön uskonnollisiin tulkintoihin. Tässä tilanteessa yksilö ei välttämättä saa ääntään kuuluviin tai ole tasaveroinen yhteisön kanssa. Yhteisö edustaa totuutta, Jumalan tahtoa ja yksilö ongelmaa. Yksilölle oman mielipiteen ilmaiseminen voi sisältää sosiaalisia tai hengellisiä riskejä. Yksilöllä katsotaan olevan ongelma, ja hänen näkemyksensä tulkitaan opillisesti vääräksi, asiaksi, joka pitää "hoitaa". Lievimmillään hengellinen väkivalta voi olla ohjaavaa keskustelua, mutta myös syyllistämistä, uhkailua ja hyljeksintää. Vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä toisten jäsenten tarkkailu, huolestumista koskeva keskustelu ja jatkuva arvioiduksi tulemisen mahdollisuus kapeuttavat ajattelua, puhetta ja toimintaa. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila on 16.2.2017 jättänyt opetus- ja kulttuuriministeriölle aloitteen, jossa esitetään uskonnonvapauslaissa säädetyin asiantuntijalautakunnan tehtävän muuttamista. Hän esittää, että asiantuntijalautakunnalla tulisi olla mahdollisuus arvioida uskonnollisten yhteisöjen toimintaa lapsen kehityksen ja kasvun näkökulmasta. Arvion perusteella uskonnollisia yhteisöjä voitaisiin nykyistä paremmin velvoittaa kehittämään toimintaansa siten, että ne tukevat lasten kasvua ja kehitystä ja sekä puuttumaan epäkohtiin toiminnassaan. Samalla olisi mahdollista vahvistaa hyviä toimintatapoja ja rakentaa luottamusta yhteiskunnan ja uskonnollisten yhteisöjen välillä. Aloitteessa viitataan YK:n lasten oikeuksien sopimukseen. Nykyisellään rekisteröidyn yhteisön toimintaan ei voida puuttua, sillä arviointi on sidottu rekisteröinnin hakuvaiheeseen. (Lapsiasiavaltuutettu 2017.)

4.3 Sosiaalityön rooli lasten oikeuksien valvojana

Hurtigin (2013, 18–20) mukaan on tärkeää tuottaa tutkittua tietoa uskonnollisesta liikkeestä kasvuympäristönä. Tarvitaan yhä enemmän tietoa siitä, miten voidaan puuttua rakenteellisiin ja kulttuurisiin riskitekijöihin uskonnollisissa yhteisöissä kasvavien lasten kohdalla. Tietoa tarvitaan lasten arjesta sekä siitä, mitkä tekijät mahdollisesti heikentävät lasten suojeluoikeutta. Esimerkiksi lastensuojelullisia ongelmia voi syntyä ja lapsen oikeus turvaan ja erityiseen suojeluun voi heikentyä, jos uskoon ja perheen ongelmien

taustalla olevan yhteisön asioista on vaikea keskustella yhteisön sisäisen solidaarisuuden ja vahvan kontrollin vuoksi. Lastensuojelun ja kasvatuksen ammattilaiset kohtaavat työssään uskuntoon liittyviä kysymyksiä, mutta toistaiseksi tutkittua tietoa on vai vähän saatavilla työn tueksi.

Tervonen (2021, 160–161) tuo esiin, että on tärkeää tutkia erilaisia uskonnollisia yhteisöjä kasvu ympäristöinä sekä niihin kuuluvien ihmisten erilaisia kokemuksia. Tällöin on mahdollista tunnistaa ne paikat, joihin vaikuttamalla voidaan lisätä lasten hyvinvointia. Sosiaalityössä on tärkeää saada tietoa asiakkaiden kokemusmaailmoista etenkin niissä tilanteissa, kun sosiaalityön kohteena ovat lapsen oikeudet. Haastavia sosiaalityössä ovat etenkin tilanteet, joissa lapsen etua ja mielipidettä yritetään selvittää, mutta lapsen tunnekokemukset ja tarpeet ovat ristiriidassa vanhempien oikeuksien kanssa.

Palvelujärjestelmässä on tärkeää pohtia sitä, miten perheet ja yksilöt tulevat kohdatuiksi ja ymmärretyiksi uskuntoon ja yhteisöön liittyvissä kysymyksissä. Jos yhteisössä elävä yksilö ei koe voivansa luottaa yhteisön ulkopuolisen ammattilaisen tavoittavan hänen merkityksensä maailmaansa, yksilön voi olla vaikea kuvata ajatuksiaan ja todellisuuttaan ammattilaiselle. Samoin ammattilaisen voi olla vaikeaa tavoittaa asiakkaan elämäntilannetta, jos asiakas kertoo elämästään valikoiden. Haasteena on myös uskonnolliseen yhteisöön liittyvien asioiden kokeminen tabuluontoisiksi. Tällöin loukkaamisen pelossa voidaan jättää käsittelemättä yksilön elämään suuresti vaikuttavia osa-alueita ja vaikeuttaa auttamistyötä. (Hurtig 2013, 253, 256; Tervonen 173.)

Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) määrittää lapsen oikeuksia kansallisella tasolla. Lain tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Laissa otetaan kantaa myös uskonnolliseen ja kulttuuriseen kasvatukseen 4 artiklassa, jossa todetaan, että lastensuojelun tarkoituksena on tukea vanhempia lasten kasvatuksessa ja huolenpidossa. Kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan, otetaan huomioon lapsen etu. Laki tarkentaa, että lapsen etua arvioitaessa täytyy kiinnittää huomiota kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimiseen.

Tervonen (2021, 163, 167, 173) on tutkinut uskonnollisessa yhteisössä elävien lasten häpeän ja syyllisyyden kokemuksia. Häpeää ja arvottomuutta saatettiin tuntea pitkälle aikuisuuteen saakka esimerkiksi sen vuoksi, että vanhempi oli huomautellut lapselle siitä, miten maallistuminen hänessä näkyy. Lapsen kokemusmaailmassa riittämättömyyden tunne ei kohdistunut pelkästään vanhempaan vaan myös Jumalaan ja johti kokonaisvaltaiseen omanarvontunnon laskuun sekä ajatukseen siitä, että on huono uskovainen. Sosiaalityössä on perinteisesti kiinnitetty vain vähän huomiota tunteisiin ja sen sijaan keskitytty lähi- ja perhesuhteisiin. Tärkeää olisikin jatkossa tunnustaa tunteiden ja tunnesidosten merkitys ja niiden prosessinomaisuus ja muuttuminen niissä kohdin, kun luottamusta rakennetaan ja turvallisuuden tunnetta lujitetaan.

Forsberg ja Autonen-Vaaraniemi (2012, 13–17) puhuvat moraalisen järkeilyn käsitteestä. Moraalista järkeilyä tarvitaan sosiaalityössä silloin, kun kiistanalaisissa perhekäytännöissä kohdataan arvostiriitoja, joihin kaivataan ratkaisuja. Lainsäädäntö ja sosiaalialan eettiset ohjeet antavat yhtäältä toimintaohjeen kiistanalaisiin perhekäytäntöihin ammattilaisille, mutta ne eivät voi antaa suoraa vastausta jokaiseen tilanteeseen. Sosiaalityöntekijä ottaa kantaa lapsen ja vanhemman suhteeseen yhteiskunnan edustajana. Moraalinen järkeily voi olla ammattilaisten tiedonmuodostuksen väline. Elämän sotkuisuus ja yhteiskunnan monimuotoisuus aiheuttavat sen, ettei kaikkiin tilanteisiin voi olla selkeää oikeaa vastausta, vaan työntekijältä edellytetään vaihtoehtojen punnitsemista, tiedon rajojen tunnistamista ja niiden paikkaamista.

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimuksen kulku ja tutkimuskysymykset

Tutkielmaa aloittaessani tiesin heti, että vanhoillislestadiolainen liike ja hengellisen väkivallan tematiikka kiinnostivat minua. Aloitin työn tekemisen kirjallisuuskatsauksena, mutta työskentelyn edetessä minulle selvisi pian, että tieteellisiä artikkeleita hengellisestä väkivallasta vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen yhdistettynä on olemassa vain muutamia. Laajensin tiedonhakua muihin uskonnollisiin tiivisiin yhteisöihin ja tarkensin tarkastelun kohteeksi lapset. Kohtasin kuitenkin saman ongelman uudelleen: akateemista tutkimusta hengellisestä väkivallasta yhdistettynä lapsiin oli saatavilla todella vähän, eikä aineisto olisi riittänyt luotettavan kirjallisuuskatsauksen tekemiseen. Aihe meni myös tällä kertaa ohi vanhoillislestadiolaisen liikkeen. Tämän vaiheen jälkeen otin yhteyttä Lapin yliopiston professori Aini Linjakumpuun ja hän antoi minulle ajatuksen tutkia Päivämiestä aineistona. Idean innoittamana otin Päivämiehen tarkasteluuni. Kun aineisto oli valikoitunut, otin tutkimuksen tarkastelun kohteeksi erilaiset lapsille annetut roolit vanhoillislestadiolaisessa opissa. Kuitenkin aiempi tutkimus hengellisestä väkivallasta tuntui edelleen todella tärkeältä ja se jäi mieleeni hautumaan. Tutkimuskirjallisuudesta ja Päivämiehestä kumpusivat voimakkaasti esiin lasten oikeuksien ja uskonnonvapauden välinen jännite. Tässä vaiheessa minusta tuntui siltä, että aineisto ja aikaisempi tutkimus oli johdattanut minut nykyisen tutkimusaiheeni pariin niin vahvasti, että minun oli pakko tarttua siihen. Tutkimuskatve aiheesta tuntui lisäävän tutkielman merkityksellisyyttä.

Tutkimuksessani on kaksi tutkimuskysymystä:

1. Miten vanhoillislestadiolainen oppi voi uhata liikkeessä kasvavien lasten oikeutta uskonnon-, ajatuksen- ja omantunnonvapauteen.
2. Miten hengellinen väkivalta linkittyy lasten oikeuksien toteutumiseen vanhoillislestadiolaisuudessa.

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä lasten oikeuksien toteutumista ajatuksen- oman-tunnon- ja uskonnonvapauden osalta ei ole tuotu esiin ongelmallisena. Kuitenkin

liikkeen monet opilliset sisällöt kohdistuvat juuri yksilön ajatuksiin, omatuntoon ja uskontoon. Tutkimuskirjallisuudessa, lainsäädännössä tai yhteiskunnan instituutioissa uskonnollisia yhteisöjä lasten kasvupaikkoina on yhä huomioitu varsin vähän lasten oikeuksien kannalta. Myös hengellinen väkivalta lasten näkökulmasta tarkasteltuna on tutkimuskirjallisuudessa vähäistä. Näiden seikkojen vuoksi näen aiheeni tärkeänä ja ajankohtaisena ja vastaavan tutkimuskatveeseen. Kuljetan tutkimuskysymyksiä tulosluvuissa mukana ja vastaan kunkin otsikon alla molempiin kysymyksiin.

5.2 Päivämies tutkielman aineistona

Aineistonani toimii Päivämiehen vuoden 2021 lehdet ajalta 7.1.2021 – 30.6.2021. Päivämies ilmestyy joka viikko ja näin ollen mukana aineistossa on 25 lehteä. Analyysiini luin aineistoa yhteensä noin 500–700 sivua, koska lehden sivumäärä vaihteli 21 ja 28 sivun välillä. Lukemani sisällön sopivuus tutkielmaani vaihteli ja jotkin kirjoitukset toimivat vain tausta-ajatuksina tutkimustehtävääni nähden. Tarkempaan analyysiin käytin 14 artikkelin tekstejä ja nämä artikkelit sisälsivät yhteensä 23 sivua tekstiä. Halusin tutkimukseeni mahdollisimman tuoreen aineiston ja tämän vuoksi päädyin valitsemaan tutkimuksen aloituksen aikaan uusimman Arto-tietokannassa saatavilla olevat lehdet. Tuoreen aineiston pohjalta minulla on mahdollisuus saada mahdollisimman ajankohtainen kuva tutkittavasta aiheesta.

Palola (2001, 37) on haastatellut Talosta³ (1997), jonka mukaan Päivämies on vakiinnuttanut paikkansa vanhoillislestadiolaisen liikkeen pää-äänenkannattajana ja tiedotuslehtenä 1990-luvun puolivälin jälkeen. Päivämiestä julkaisee Suomen Rauhanyhdistyksen Keskusyhdistys ja Päivämiestä tilataan lähes jokaiseen vanhoillislestadiolaiseen kotiin (Nykänen 2012, 98). Lehden toiminta-ajatusta on käsitelty lehden artikkelissa. Siinä tuodaan esiin, että Päivämies on kristillinen viikkosanomalehti, joka kertoo vanhoillislestadiolaisuudesta, sen toimintaympäristöstä ja osallistuu rakentavasti yhteiskunnalliseen ja

---

³ Talonen, Jouko (1997) Church under the pressure of Stalinism: the development of the status and activities of Soviet Latvian Evangelical Lutheran Church during 1944–1950. Väitöskirja. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.

kirkolliseen keskusteluun. Lehden linjan pohjalla on näkemys siitä, että Raamatun mukainen usko on elämästä Jumalan armosta ja syntien anteeksiannosta. Se on sitoutunut siihen, että linja näkyy sen kirjoituksissa elämänmyönteisyytenä ja uskoa tukevana. Lehti on lisäksi sitoutunut vanhoillislestadiolaisen kristillisyyden arvomaailmaan ja käsittelee ajankohtaisia asioita uskon kautta. Päivämiehen tarkoitus on tarkastella ongelmia avoimesti ja aktiivisesti hakea niihin ratkaisuja Raamatusta ja uskosta. Lehti antaa palstatilaa linjan mukaisille lukijoiden kirjoituksille. (Päivämies 27.1.2021.) Samaa toiminta-ajatusta on käsitelty myös Päivämiehen artikkelissa vuonna 2017. Artikkelissa todetaan, että edellisten lisäksi lehden tärkeimpiä tehtäviä on Jumalan kutsun välittäminen epäuskosille. Tärkeää on myös vaalia yhteisöllisyyttä sekä tiedottaa SRK:n ja rauhanyhdistysten toiminnasta. Päätoimittajalla on viimekätinen valta valita mitä kirjoituksia lehdessä julkaistaan. (Päivämies 11.1.2017.)

Koska Päivämies on oman toiminta-ajatuksensa perusteella sitoutunut siihen, että sen kirjoituksissa näkyy vanhoillislestadiolainen arvomaailma, koen sen hyvänä väylänä tarkastella liikkeen ajankohtaista oppisisältöä. Esimerkiksi haastatteleamalla saatu aineisto olisi ollut suppeampi ja yksittäisten yksilöiden tuottamasta tiedosta koostettu. Myös haastattelutilanne tai -kysymykset olisivat voineet vaikuttaa aineiston sisältöön. Nyt olen saanut tarkastella aineistoa autenttisena, valmiina materiaalina. Jokaisessa lehdessä on pääkirjoitus, artikkeleita, kolumneja sekä tiedotuksia kuten esimerkiksi kuolinilmoitukset. Pääkirjoitukset ja kolumnit, jotka käsittelevät yhteiskunnallisia ajankohtaisia aiheita, olivat aineistoni tärkeänä osana. Pääkirjoituksissa tuotiin usein esiin liikkeen kollektiivinen mielipide ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen aiheeseen. Myös henkilökuviin haastatellut ihmiset nostivat esiin vanhoillislestadiolaista yleisesti hyväksyttyä oppia, joka koskee sekä liikkeen lapsia, nuoria että aikuisia jäseniä. Paljon aineistoa sain myös kuukausittain ilmestyvästä nuorten osiosta Kapsäkistä, johon nuoret itse tuottavat sisältöä. Nämä toimivat hyvänä väylänä hahmottaa sanomaa, jota liike haluaa välittää nuorille.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus, eettisyys ja tutkijan asema

Koska laadullinen tutkimus on hajanainen tutkimusperinne, siihen liittyy myös erilaisia käsityksiä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista. Voidaan kyseenalaistaa, onko laadullisen tutkimuksen piirissä lainkaan yhtenäistä käsitystä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Mahdollisesti tämän vuoksi laadullisen tutkimuksen oppaiden luotettavuustarkastelut painottavatkin niin eri asioita. Tutkimuskirjallisuudessa kuitenkin tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsiteltäessä varsin usein puhutaan validiteetista ja reliabiliteetista, jotka on tuotu määrällisen tutkimuksen piiristä. Validiteetilla tarkastellaan sitä, onko tutkimuksessa tutkittu luvattua asiaa ja reliabiliteetilla sitä, ovatko tutkimustulokset toistettavissa. Näihin luotettavuusarviointitapoihin on vastattu myös kritiikillä. Voidaan kyseenalaistaa, onko yhtä ”oikeaa” sosiaalista todellisuutta, objektii- vista tietoa, edes olemassa. (Metsämuuronen 2006, 48; Tuomi & Sarajärvi 2009, 134, 136) Tutkimuksessani tuotan tietoa siitä, miten vanhoillislestadiolainen oppi voi uhata lasten oikeuksia ja miten hengellinen väkivalta linkittyy lasten oikeuksien toteutumiseen liikkeessä. Päivämies aineistona tuo esiin vanhoillislestadiolaista oppia tässä hetkessä, tämän hetken yhteiskunnallisessa kehityksessä, joten aineistona se on tarkoitukseen so- piva. Olen myös tuonut viitekehityksessä aiemman tutkimuksen kautta esiin vanhoillisles- tadiolaisen opin keskeisimpiä sisältöjä, joten nämä aineistot täydentävät toisiaan.

Tutkimuksen reliabiliteettia voidaan pohtia sen kautta, olisiko eri ajanjakson otanta ai- neistosta tuottanut erilaisia tuloksia. Tutkimuksen asetelma on toistettavissa myös uu- della otannalla Päivämiehestä. Tässä kohdassa voi näkyä vuosien kuluessa vanhoillisles- tadiolaisen opin muutos. Liike on muuttunut vuosien kuluessa ja muuttuu koko ajan, kuten aiemmin on todettu, vaikkakin liikkeen virallinen kanta on, että oppi on muuttu- maton. Valitsemalla eri vuoden aineistokseni olisin voinut saada erilaisia tuloksia, mutta toisaalta tutkimus on kuitenkin sen hetkinen kuva maailmasta. Laajempi otanta lehdestä olisi myös voinut tuoda lisää luotettavuutta tutkimukseen. Tuomen ja Sarajärven (2013, 85–89) mukaan hyvin yleinen kysymys aineiston keräämisen yhteydessä etenkin opin- näytetöissä on se, mikä määrä aineistoa on riittävä tekemään työstä tieteellisen, edus- tavan ja yleistettävän. Laadullisissa Pro gradut -töissä pääsääntöisesti aineiston koko on vähäinen verrattuna kvantitatiiviseen tutkimukseen, koska sen pyrkimyksenä ei ole tuot- ta tilastollisia yleistyksiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata

tutkimuksen aihetta, ymmärtää toimintaa ja tulkita ilmiötä teoreettisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Tämän vuoksi laadullista tutkimusta tehtäessä on tärkeää pohtia määrän sijaan erityisesti sitä, miten aineiston valintaperuste sopii tutkimuksen tarkoitukseen ja miten tiedonantajien valintaa on harkittu. Eskola ja Suoranta (1998, 65) esittävät yhdeksi keinoksi arvioida aineiston riittävyttä saturaation, eli kylläntymisen. Kylläntymisestä puhutaan silloin, kun aineisto alkaa toistaa itseään, eikä lisäaineisto tuota enää uusia näkökulmia. Aineistoa kerätessä pohdin nykyisen aineiston lisäksi myös koko vuoden 2021 lehtinumeroiden mukaan ottamista. Lopulta en kuitenkaan arvioinut niiden tuovan lisäarvoa tutkielmaan, koska myöhemmät 2021 vuoden lehtinumeroiden sisällöt vaikuttivat päällisin puolin toistavan tutkielmassani mukana olevaa aineistoa. Näkökannat huomioon ottaen arvioin aineiston luotettavuuden hyväksi ja tämänhetkistä liikkeen tilannetta kuvaavaksi.

Vaikka yksiselitteistä ohjetta tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole, Tuomi ja Sarajärvi (2013, 140–141) ovat myös koonneet listan, jota voidaan käyttää apuna luotettavuuden arvioinnissa. Tutkimusta tehdessä on hyvä ensinnäkin tarkastella ensinnäkin mitä on tutkimassa ja miksi. On hyvä huomata omat sitoumukset tutkijana suhteessa tutkimukseen – miksi tutkimus on omasta mielestä tärkeä, mitä ennakko-oletuksia tutkimusta aloittaessa on ollut ja miten nämä oletukset ovat muuttuneet tutkimuksen edetessä. Aineiston keruussa on hyvä huomioida sen hankkimiseen liittyvät erityispiirteet, tutkimuksen tiedonantajien valintaperusteet sekä tutkimuksen ajallinen kesto. Analyysissä kiinnitetään huomio siihen, miten tuloksiin ja johtopäätöksiin on päästy. Tutkijan tulee antaa riittävästi tietoa lukijoille siitä, miten tutkimus on edennyt, jotta lukijan on mahdollista arvioida tutkimuksen tuloksia.

Olen halunnut tutkia vanhoillislestadiolaista liikettä, koska sen piirissä elää Suomessa merkittävä määrä lapsia. Etenkin omalla asuinalueella Pohjois-Pohjanmaalla liikkeen merkitys on suuri ja sosiaalityöntekijänä tulen kohtaamaan liikkeen jäseniä mitä luultavimmin myös asiakkaina. Hengellisestä väkivallasta on viime vuosikymmeninä tullut tutkimusta enenevässä määrin, mutta aihe on edelleen tabuluontoinen, eikä esimerkiksi uskonnon vaikutuksia lapsen elämään osata ottaa puheeksi tai arvioida palvelujärjestelmässä tarpeen vaatimalla tavalla. (Hurtig 2013, 19–20, 256.) Tutkimukseni aikana Oys-alueen BarnaHus -hanke järjesti kaksi webinaaria hengellisestä väkivallasta

uskonyhteisöissä. Koulutukset oli tarkoitettu etenkin lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Koulutuksissa puhuivat eri asiantuntijat mukaan luettuna Aini Linjakumpu. Ensimmäinen webinaari keräsi yli 800 osallistujaa, mikä osoitti aiheen ajankohtaisuuden ja tiedontarpeen. Ensimmäisessä webinaarissa nousi esiin valtava tarve jonkinlaiselle työkalulle, jota ammattilaiset voisivat työssään käyttää arvioidessaan hengellisen väkivallan olemassaoloa, sen uhkaa tai uskonyhteisön merkitystä lapsen elämässä. (Hengellinen väkivalta uskonyhteisöissä... 2023.) Webinaarin suosio vahvisti tunteitani siitä, että aihe on tärkeä ja tietoa lapsista liikkeen jäsenenä sosiaalityössä tarvitaan.

Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2013, 140–141) myös Metsämuuronen (2006, 17) tuo esiin, että tutkijan on tärkeää tunnistaa ennakkokäsityksensä tutkimusaiheesta. Metsämuuronen (2006, 17) toteaa, että tutkimus ei koskaan voi olla täysin objektiivista. Jo tutkimuskohteen valintaan ja tutkimuskohteen asetteluun vaikuttavat tutkijan omat mielenkiinnonkohteet, toiveet ja kokemukset. Tutkijan käsitys todellisuudesta ja luotettavasta tiedosta vaikuttavat myös tutkimuksen tuloksiin, täydellinen objektiivisuus on täten harha.

En kuulu vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen, eikä hengellisyys tai uskonnollisuus ole osa omaa identiteettiäni. Ennen tutkimukseni aloittamista vanhoillislestadiolainen liike oli tullut minulle tutuksi lapsuudenystävien ja myöhemmin aikuisuudessa perhesiteiden kautta. Voisin sanoa, että omat kokemukseni liikkeestä olivat ennen hengellisen väkivallan tematiikkaan tutustumista pelkästään positiivisia. Muistiini oli jäänyt monia hauskoja hetkiä ystäväni perheessä, jossa kymmenen lapsen kengät eteisessä, pitkä pirtin pöytä ja jatkuva puheensorina toivat kotoisaa tunnelmaa isoon taloon. Kesälomareissulla Suviseuroissa kukaan ei ihmetellyt yhden epäuskaisen lapsen mukanaoloa ja minut otettiin aina hyvin vastaan. Rajoittamista ja ankaruutta ei muistikuvini kuulu, mutta joitain kontrasteja sen välillä mitä minun kotonani tehtiin ja ystäväni kotona ei, välittyi myös lapsen maailmaan.

Ensimmäinen teos, joka tutustutti minut hengellisen väkivallan tematiikkaan vanhoillislestadiolaisuudessa, oli kaunokirjallinen teos Taivaslaulu. Tämän jälkeen Johanna Hurtigin teokset Taivaan Taimet ja Maijan tarina imaisivat minut aiheeseen lopullisesti.

Tutkimukseni edetessä olen kokenut silmiäni avautuvan täysin uudentyyppisille todellisuuksille liikkeen joidenkin jäsenten elämästä. Vanhoillislestadiolaisesta liikkeestä lähteneet tai siitä sisäpuolelta kirjoittavat somevaikuttajat, ovat antaneet tärkeitä ajatusaihoita työni pohdintaan. Välillä olen tuntenut suorastaan inhotusta lukiessani aineistoani läpi ja peilattessani sen sisältöä hengellistä väkivaltaa kokeneiden ihmisten kipuihin. Koen aiheen olevan äärimmäisen ristiriitainen, toisaalta liike näyttää sisältävän paljon hyvää: yhteisöllisyyttä, turvaa ja erityisen lapsuuden suuren sisarusparven keskellä. Toisaalta liikkeen erityispiirteet luovat samalla aiheita, joissa lapsen oikeudet voivat tulla ohiteuiksi ja nuori kasvaa vaihtoehdottomuuden ympäröimänä. Sosiaalityön opintojen myötä tietoisuus sosiaalityön mahdollisuuksista ja velvoitteista vaikuttaa lasten elämään. Koen edelleen, että tietoisuutta on tärkeä lisätä. Ennakkoluulot puolin tai toisin eivät edistä vanhoillislestadiolaisten lapsien ja perheiden sekä liikkeeseen kuulumattomien ammattilaisten työtä eivätkä tee liikkeessä olevien lasten elämästä parempaa.

Tutkielmani eettisyyttä olen pohtinut tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatiman hyvän tieteellisen käytännön ohjeistuksen avulla. Eettiseen tieteelliseen käytäntöön sisältyy vääristelyn välttäminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13, 17.) Omassa tutkielmassani olen käyttänyt valmista, kaikkien saatavilla olevaa aineistoa. Olen prosessin edetessä kuvannut aineistoani mahdollisimman objektiivisesti, siten, etten nosta sieltä esiin vääristyneellä tavalla esiin teemoja ja sitaatteja tutkimukseeni ja jätä raporttoimatta tietoisesti toisia sisältöjä. Jos aineistossa on ollut toisistaan poikkeavia tekstisisältöjä, olen tietoisesti pyrkinyt tuomaan ristiriidat esiin. Olen myös hyvän tieteellisen käytännön ohjeen mukaisesti pyrkinyt osoittamaan arvostusta tutkimuskohdetta, eli vanhoillislestadiolaista liikettä kohtaan. Olen käyttänyt työssäni viittauksia muiden julkaisuihin oman tiedekuntani ohjeen mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13–14.) Toteutan tutkielmassani ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita siten, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavina olevalle yhteisöille tai muille tutkimuskohteille merkittäviä haittoja, riskejä tai vahinkoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7) Vaikka tutkielmassani käsittelen yhteisöä kriittisesti, olen pyrkinyt sanoittamaan auki sen, miksi olen valinnut työlleni tämän näkökulman. Olen myös todennut tutkielmassani, että se tarkastelee yhteisöä vain tietystä näkökulmasta jättäen esimerkiksi uskonnon hyvät ja voimaannuttavat merkitykset ulkopuolelle. Ne eivät näytty siksi, että ne eivät ole työni aiheena.

5.4 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Tuomen ja Sarajärven (2013, 91, 95–97, 103–104, 108) mukaan laadullisen tutkimuksen alle kuuluu joukko useita eri metodeja, joista sisällönanalyysi on yksi perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysillä voidaan tarkastella esimerkiksi haastatteluja, raportteja tai melkein mitä tahansa kirjallista aineistoa. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkimuskohteesta tiivistetty, yleistettävä sanallinen kuvaus, joka toimii lähtökohtana tutkimuksen johtopäätöksille. Analyysillä on tarkoitus luoda hajanaisesta aineistosta selkeä kokonaisuus, joka tuo lukijalle uutta informaatiota. Tämä tapahtuu pilkkomalla aineisto ensin palasiksi ja sen jälkeen kokoamalla se uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi. Mielekkäiden johtopäätösten puuttuminen saattaa olla monien sisällönanalyysillä tehtyjen tutkimusten kompastuskivi. Tämän vuoksi täytyy muistaa, että järjestetty aineisto ei ole vielä tutkimuksen johtopäätös. Laadullisen analyysin muodot jaotellaan yleensä kolmeen eri tyyppiin. Analyysi voi olla aineistolähtöinen, teoriaohjaava tai teorialähtöinen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–97.) Olen valinnut omassa tutkielmassani käytettäväksi metodiksi sisällönanalyysin. Katson oman tutkielmani sijoittuvan analyysityyppien kentässä teorialähtöiseen sisällönanalyysiin.

Teorialähtöisessä analyysissä tutkimuksen viitekehysessä on valmiiksi hahmoteltu kategoriat, johon kerätty aineisto lokeroidaan. Tutkimuksen pohjana on jokin teoria, malli tai auktoriteetin esittämä ajatus, jota testataan aineistolla. Tutkimuskysymykset asetetaan siten, että aineistosta haetaan vastauksia siihen, miten aineistosta on löydettävissä näitä ennalta päätettyjä luokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97–98, 113.) Olen muodostanut analyysirungon YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artiklan 14, kohdan yksi pohjalta. YK:n lasten oikeuksien artikla 14 ensimmäisessä kohdassa todetaan seuraavasti: ”Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.” Kohdassa kaksi todetaan: ”Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa.” Artiklan kolmas kohta kuuluu: ”Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalin tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. (YK:n lasten oikeuksien sopimus, 1991.) Kaikki

artiklan kolme kohtaa ovat tutkielmani kokonaisuuden kannalta oleellisia, koska niissä on määritelty lapsen oikeudet sekä vanhempien ja valtion työnjako lasten oikeuksien toteuttajina. Analyysirungon olen muodostanut kuitenkin artiklan ensimmäisestä kohdasta, koska haluan tarkastella tutkimuksessani lasten oikeuksia.

Tuomen ja Sarajärven (2013, 113–114) mukaan analyysirunko voi olla väljä tai tiukka, jolloin siihen kerätään joko vain analyysirunkoon sopivia ilmiöitä tai vaihtoehtoisesti ulkopuolelle jäävistä ilmiöistä voidaan muodostaa uusia luokkia. Aineiston analyysi tapahtuu pelkistämällä aineisto, jonka jälkeen pelkistettyä aineistoa luokitellaan erilaisiin aineistoa kuvaaviin alaluokkiin. Alaluokat sijoitetaan tämän jälkeen ennalta muodostettuun analyysirunkoon.

Analyysiprosessini eteni siten, että luin kaiken aineistoni ensin läpi useaan kertaan ja muodostin kokonaiskuvan aineistosta. Tällöin minulle selkiintyi paitsi aineistoni sisältö ja aihepiirit, myös lehden pääpiirteittäin numerosta toiseen samanlaisena toistuva rakenne. Ryhmittelin aineistoa sen sisällön mukaisesti pitäen mielessäni lasten oikeudet. Huomasin, että aineistosta nousivat esiin toistuvasti tietyt teemat, jotka kiinnittivät huomioni. Tämän perusteella alaluokiksi muodostuivat ”sielunvihollinen” ”me ja muut” ”järki vastaan tunteet” ”individualismi” ”moraali” ja ”uskonnonvapaus”. Yhdessä artikkelissa saattoi olla moneen alaluokkaan liittyviä teemoja, joten yhden kokonaisen artikkelin luokittelu johonkin kategoriaan ei ollut helppoa. Tämän vuoksi ryhdyin kirjoittamaan oleelliselta vaikuttavia sitaatteja itselleni muistiin. Siirryin tämän jälkeen työstämään tulososion jokaisen alaluvun, ajatuksen- omantunnon- ja uskonnonvapauden teoriaosuutta, jotta aineistosta nostamieni teemojen sijoittelu eri kategorioihin selkenisi. Se auttoi prosessia ja alaluokkien sijoittelu ajatuksen- omantunnon ja uskonnonvapauden alle tuntui selkeämmältä. Tämän jälkeen nostin esiin tutkimuskysymykset tulososioon nähtäväksi. Se auttoi tarkastelemaan aineistoa siten, että keskityin kirjoittaessani vastaamaan tutkimuskysymykseeni. Tein viimeiset viilaukset tutkimuskysymyksiin tässä vaiheessa.

Alaluokkien sijoittelu oli haastavaa siksi, että ajatuksenvapaus, omantunnonvapaus ja uskonnonvapaus oikeuksina ovat todella lähekkäisiä ja limittäisiä toistensa kanssa. Niiden kietoutuminen yhteen oli kuitenkin luonnollista ja väistämätöntä. Lopulta aineisto

sijoittui oikealle paikalleen ja kulki jouhevasti eteenpäin. Osa artikkeleista rajautui pois aineistosta, koska ne eivät käsitelleet mitään näistä oikeuksista, vaan esimerkiksi liikkeen tapahtumia. Niiden erottaminen aineistosta oli suhteellisen helppoa.

Käsittelen seuraavassa luvussa oikeuksia seuraavassa järjestyksessä: oikeus uskonnonvapauteen, oikeus ajatuksenvapauteen ja oikeus omantunnonvapauteen. Aloitan tulosten käsittelyn oikeudesta uskonnonvapauteen, koska tähän kategoriaan sisältyy paljon sellaisia nostoja aineistosta, joiden perusteella lukijan on helppo ymmärtää seuraavien tulososioiden sisältöjä. Viimeisenä käsiteltävä oikeus omantunnonvapauteen nivoo tulosluvut yhteen.

6 Tulokset

6.1 Lapsen oikeus uskonnonvapauteen

Uskonnonvapaus on kansallisesti ja historiallisesti yksi vanhimmista perusoikeuksista ja se sisältyy säännönmukaisesti eri valtioiden perusoikeusluetteloihin. Uskonnon- ja omantunnonvapaus luetaan klassisiin vapausoikeuksiin. Vuoden 1948 ihmisoikeuksien julistuksen jälkeen kansainvälisesti on puhuttu ”ajatuksen-, omantunnon ja uskonnon-vapaudesta”, jotta suojan alaisuuteen osoitetaan kuuluvan sekä uskonnolliset, että ei-uskonnolliset maailmankatsomukset. (Ojanen & Scheinin, Johdanto.) Uskonnon ja omantunnonvapauden yleissäännös sisältyy perustuslain 11 pykälään. Se on laajentunut aiemmasta hallitusmuodon vanhasta 8 §:sta, joka sanamuotonsa mukaan rajoittui suojaamaan vain uskonnollisia vakaumuksia. (Ojanen & Scheinin, Käsitteet uskonto ja omantunto) Hakalehto ja Helander (2021, 145) täsmentävät, että uskonnon- ja ajatuksenvapaus kieltää kaikenlaisen pakon, jolla yksilöä painostetaan uskontoon tai ajatusmaailmaan liittyvissä kysymyksissä. Lasta on kielletty tämän vapauden perusteella indoktrinoimasta uskontoon. Indoktrinaatio tarkoittaa käsitysten, asenteiden ja uskomusten iskostamista yksilöön ohi tämän tietoisin harkinnan (Huttunen 2003, 7). Kun lasta indoktrinoidaan uskontoon, hänelle ei anneta vaihtoehtoisia tapaa muodostaa maailmankatsomustaan, vaan ainoa tarjottava todellisuus on uskonnollisen liikkeen maailmankatsomus.

Tämän otsikon alla olen analysoinut uskonnonvapautta eri näkökulmista. Nostan aluksi esiin lapsen indoktrinaation ja liikkeeseen sosiaalistamiseen sisältyviä teemoja. Tämän jälkeen tarkastelen liikkeen kollektiivisia mielipiteitä uskonnonvapaudesta. Näkökulmat esitetään aineistossa liikkeen yhteisinä arvoina ja ovat kannanottoja yhteiskunnassa käytäviin ajankohtaisiin keskusteluihin uskonnonvapaudesta ja sananvapaudesta. Yleisten mielipiteiden lisäksi syvennyn tarkemmin siihen, miten lasten oikeus uskonnonvapauteen linkittyy liikkeen kannanottoihin uskonnonvapaudesta. Tarkastelen myös, miten hengellisen väkivallan riski voi konkretisoitua vanhoillislestadiolaisuudessa, kun uskonnonvapautta toteutetaan liikkeen kollektiivisen mielipiteen ja niistä kumpuavien käytäntöjen pohjalta.

Vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen liitytään yleensä syntymällä liikkeeseen, mikä tar-koittaa sitä, että lapsi liittyy uskoon primaarisosialisaatiossa vanhempien esimerkin kautta (Linjakumpu 2015). Vanhoillislestadiolaisen liikkeen opin mukaan lapset tulee juurruttaa Jumalan valtakuntaan pienestä pitäen toimimalla aktiivisesti uskonyhteisössä: keskustelemalla omakohtaisesta uskosta ja antamalla merkittävä sija uskon harjoittamiselle perheessä sekä viemällä lapsia säännöllisesti liikkeen tilaisuuksiin (Nykänen 2012, 108). Uskonnonvapaus kietoutuu tässä kohdassa aineistoa yhteen ajatuksenvapauden kanssa. Muita maailmankatsomuksia ja ajatusmaailmoja ei aineistossa esitetä samanarvoisina tai yhtä oikeina kuin liikkeen omaa maailmankatsomusta. Voidaan poh- tia, onko kyse jopa lapsen indoktrinaatiosta. Artikkelissa, joka on reportaasi 26.3.2021 pidetystä alustuksesta SRK:n livekodinillassa, korostetaan vanhemman roolia toimia lap- sen opastajana uskonasioissa seuraavin sitaatein:

”Uskovaisessa kodissa tulisi olla aikaa keskustella omakohtaisesta uskon lahjasta. Jee- suksen antama kastekäsky velvoittaa vanhempia siihen. Näissä keskusteluissa uskovai- set vanhemmat voivat rakkaudella opastaa, miten lapsen ja nuoren olisi hyvä toimia, että hän säilyttäisi uskon ja hyvän omantunnon. Kannatta miettiä, kuinka paljon luovu- tamme kasvatusvastuuta kodin ulkopuolelle.” (Päivämies 28.4.2021e.)

”Psalmin kirjoittaja kehottaa erityisesti isiä pitämään Jumalan sanaa esillä kodeissa. Täl- laisia tilanteita varten voi kotiin tilata vaikkapa Lasten polku -lehden tai ostaa Kodin ku- varaamatun.” (Päivämies 28.4.2021e.)

Vanhoillislestadiolaisen opin mukaan kaikki lapset ovat syntyessään uskovaisia (Nykä- nen 2012, 116). Hurtig (2013, 156–157, 290) valottaa lapsen merkitystä liikkeessä siten, että lapsi nähdään liikkeessä uskon esikuvana. Lapsella on kyky uskoa ihanteellisesti, olla kuuliainen auktoriteeteille ja luottaa muiden arviointeihin. Monissa liikkeen julistuksissa ohjeistetaan elämään uskossa kuten lapsi. Itsenäistä hengellisyyttä lapselta aletaan odottaa vasta nuoruudessa. Lasten seurojen puhujan saarnassa käsitellään lapsen uskoa seuraavasti:

”Puhuja totesikin, että fariseuksilla ei ollut sellaista uskoa ja luottamusta Jumalaan, mikä kaikilla maailmaan syntyvillä lapsilla: lapsi uskaa, että hänen syntinsä ovat anteeksi an- netut sen takia, mitä Jeesus teki hänen puolestaan.” (Päivämies 24.2.2021a).

Linjakumpu (2021, 118–123) toteaa, että hengelliseen yhteisöön sosiaalistaminen avaa mahdollisuuden hengellisen väkivallan toteutumiseen. Väkivalta kaventaa toiminnan ja olemisen mahdollisuuksia sekä oman identiteetin ja minuuden toteuttamista. Yhteisöön sosiaalistetulta lapselta odotetaan lähtökohtaisesti liikkeen normeihin sopivaa käytöstä, vaikka hänellä ei olisi omaa hengellistä kutsumusta. Liikkeeseen kuulumisen taas määrittelee lapsen elämänvalintoja hyvin konkreettisesti: harrastuksia, tulevaisuudensuunnitelmia ja ihmissuhteita. Se määrittelee sitä, kenen kanssa lapsi viettää aikaansa ja kenen kanssa vietetty aika on tärkeää.

Hengellisen väkivallan näkökulmasta katsottuna liikkeen eksklusiivinen ajattelutapa tuottaa lapselle maailmankuvan ja identiteetin, jossa ovat olemassa me ja muut. On olemassa Jumalan valtakunta, oma seurakunta, jossa tie pelastukseen ja iankaikkiseen elämään on mahdollinen sekä muu maailma, jonka pahuutta vastaan tulee taistella. (Hurtig 259–260.) Aineiston artikkelissa nuoren tukemista uskonelämässä ohjeistetaan toteuttamaan olemalla nuorelle läsnä oleva ja välittävä aikuinen, jolle nuori voi kertoa huolensa. Uskosta pyritään nostamaan hyvät puolet esiin ja samalla ulkopuolinen maailma esitetään pahana. Tämä Nykäsen (2012) ja Hurtigin (2013) esiin nostama jako maailman ja oman liikkeen kesken toistui läpi aineiston. Alustuksessa, joka on pidetty SRK:n livekodinillassa 26.maaliskuuta 2021 oman valtakunnan ja ulkopuolisen pahan maailman erottelu käy ilmi selkeästi.

”On tärkeä myös viestittää, että usko tuo lapsen elämään turvallisuutta. Jumalan vastustaja haluaisi, että uskovaiset nuoret ja lapset mieltyisivät tähän maailmaan.” (Päivämies 28.4.2021e).

Liikkeen jäsenet nimittävät itseään Jumalan lapsiksi. Hurtigin (2013, 46) mukaan lapsella voi olla epäuskoisia ystäviä, mutta lasten kasvaessa ystäväverkostot muodostuvat yhä enemmän toisista uskovaisista. Eronteko omien Jumalan valtakunnan kansalaisten ja muiden välillä ohjaa myös lasten toimintoja ja arkista ajanviettoa. Liikkeen toiveena onkin, että uskovaiset viettäisivät aikaa muiden uskovaisten kanssa. Aineistossa tämä nähtiin tärkeänä väylänä säilyttää oikea usko. Pyhäkoulun opettaja kommentoi lasten Zoom-pyhäkoulujen järjestämisen merkitystä alla olevassa sitaatissa.

”Poikkeusaikojen pitkittyessä ja SRK:n Youtube -pyhäkoulujen jäädessä tauolle tuli vahva tunne, että lapset tarvitsevat korona-aikana meidän aikuisten tukea päästäkseen sanankuuloon ja tapaamaan muita uskovaisten perheiden lapsia. Näin poikkeusaikanakin meidän vanhempien on hyvä kantaa vastuuta lastemme kristillisestä kasvatuksesta - -” (Päivämies 31.3.2021.)

Aineistossa me ja muut -asetelma tulee esiin paitsi kehotuksina viettää aikaa toisten uskovaisten kanssa, myös oman yhteisön erityisen tunnelman korostamiseen. Kehotuksia lapsen ystävien valitsemiseen oman yhteisön sisältä ei ole. Kuitenkin epäuskoisen kanssa seurustelua korostetaan aineistossa epätoivottuna asiana. Ensimmäisessä sitaatissa Kapsäkki -osiossa nuori vertaa oman liikkeen ja muiden uskovien sekä oman liikkeen jäsenten sisäistä tunneyhteyttä toisiinsa. Toisessa sitaatissa liikkeen viestintäpäällikkö tuo esiin epäuskoisen kanssa seurustelun olevan Jumalan tahdon vastaista.

”Teologian luennoilla on läsnä Jumalaan uskovia ihmisiä. Aistinko siellä Jumalan lasten keskinäistä rakkautta? Luennot ovat kyllä usein mukavia, mutta joka on saanut Jumalan lasten keskinäistä yhteyttä ja rakkautta maistaa, tietää, että näitä kahta asiaa ei voi verratakaan toisiinsa.” (Päivämies 28.4.2021d.)

”Uskovaiset ovat ymmärtäneet, että uskon tuoma yhteinen perustus on niin tärkeä, että seurustelu tai avioliitto epäuskoisen ihmisen kanssa ei ole Jumalan mielen mukaista. Vanhan Testamentin aikaan jo nähtiin, että epäjumalia palvovat vierasheimoiset vaimot saivat Israelin kansaan kuuluvat puolisonsa lankeamaan epäjumalanpalvontaan ja tätä kautta epäuskoon.” (Päivämies 17.3.2021.)

Millainen tahansa uskominen ei kuitenkaan ole liikkeen opetuksen mukaan tavoiteltavaa, vaan uskomisen tulee olla aktiivista ja aitoa sydämenuskoa. Aktiivisen uskomisen vaade näkyy aineistossa uskon näyttämässä arjessa esimerkiksi tervehdyksen kautta. Jumalan terve -tervehdys on tarkoitettu vain liikkeeseen kuuluville. Kehotukset ja kannustukset oman uskon julkituomisesta voidaan käsittää hyväksytyinä ja tavoiteltavina asioina. Aineistossa on artikkeleita, joissa kannustetaan ilmaisemaan omaa uskoa ja olemaan häpeämättä sen näyttämistä. Artikkelissa nuori aikuinen kertoo omasta suhtautumisestaan liikkeen jäsenten ”Jumalan terve” tervehdykseen seuraavasti:

”Nuorena mietin paljon, miksi uskovaiset tervehtivät toisiaan Jumalan terveellä. Omaan suuhun se tuntui kömpelöltä ja toisinaan vaikealtakin sanoa -- Minua auttoi se, kun ymmärsin Jumalan terveellä tervehtimisen olevan oman uskon tunnustamista – Oma uskoaan ei tarvitse hävetä -- Vaikka moikin on kohtelias tervehdys, rohkaisen sinua

tervehtimään vapaasti Jumalan terveellä myös kaveri- ja harrastusporukassa ja tunnustamaan sillä tavalla myös omaa uskoasi.” (Päivämies 28.4.2021f.)

”Uskovainen ihminen toivoo myös, että mahdollisimman moni pääsisi taivaaseen. Siitä huolimatta uskon tunnustaminen ei ole arkielämässä välttämättä helppoa -- Voimme itse kukin kertoa, miten uskomme ja näin levittää tätä sanomaa.” (Päivämies 5.5.2021.)

Kuten Hurtig (2013, 119–120) toteaa, näkyvien elämäntapanormien noudattaminen representoi uskoa. Tiiviissä yhteisössä jäsenen käyttäytymisestä voidaan rangaista tai palkita, mikä määrittää yksilön toimintaa.

Paitsi uskon näyttämistä, myös aitoa sydämenuskoa korostettiin. Liikkeessä ihannoidaan jo Laestadiuksen korostamaa sydämen uskoa. Pelkkä ulkoinen jäsenyys, jossa jäsen noudattaa elämäntapanormeja ei riitä pelastukseen. Liikkeessä on vertauskuvallisia ilmaisuja jäsenistä, joilta puuttuu sydämenusko. Esimerkiksi sudet lammasten vaatteissa ja kuolleet viinipuun oksat kertovat siitä, että joillakin yhteisön jäsenillä usko on ulkokoh- taista. Sisäistetty vallankäyttö, jossa jäsen vartioi omia tekemisiään, on hyvin tehokasta. (Hurtig 2013, 32–33 & Nykänen 2012, 59–61, 217–220.) Leirille osallistuneet nuoret kuvasivat sitä, mitä oikea usko on.

”Tyttöjen yhteinen ajatus on, että usko on oikea silloin, kun se pohjautuu Raamattuun ja on sydämen halu uskoa.” (Päivämies 28.4.2021c).

Yhteiskunnalliseen keskusteluun oikeudesta uskonnonvapauden otettiin aineistossa kantaa useissa artikkeleissa. Aineistossa oikeus uskonnonvapauden esitettiin negatiivisen ja positiivisen uskonnonvapauden vastakkainasetteluna. Negatiivisen uskonnonvapauden, eli oikeuden olla tunnustamatta uskoa, nähtiin korostuneen viime vuoksikymmeninä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän todettiin olevan pelkästään huono asia. Perusteluna esitettiin, että yhteiskunnan muuttuminen uskonnottomaksi on este monikulttuuriselle, suvaitsevalle yhteiskunnalle. Yhteinen näkemys oli se, että kun uskonnon ilmaiseminen kielletään yhteiskunnassa ja sen instituutioissa, uskonnonvapaus perusoikeutena tulee ahdistetuksi. Seuraava sitaatti on esitetty 20.10.2020 SRK:n johtokunnan antamassa kannanilmaisussa uskonnonvapauskeskusteluun:

”Uskonnonvapautteen liittyvässä keskustelussa on korostunut negatiivinen uskonnonvapaus, joka tarkoittaa vapautta olla uskomatta. Negatiivisen uskonnonvapauden korostaminen uhkaa rajoittaa yksilön oikeutta uskonnon ja uskon ilmaisemiseen yhteiskunnassa.” (Päivämies 12.5.2021b.)

Näkemyks konkretisoitui lapsen maailmassa kouluopetuksesta puhuttaessa. Koulujen uskonnonopetuksen nähtiin olevan häviämässä ja tämän olevan esimerkki yhteiskunnassa vallalla olevasta negatiivisen uskonnonvapauden korostamisesta. Aineistossa puolustettiin positiivista uskonnonvapautta sillä perusteella, että kristillistä arvomaailmaa haluttiin pitää esillä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja antaa kansankirkolle vahva sija hyvinvointiyhteiskunnassa. Alustuksessa Helsingin rauhanyhdistyksellä puhuja ottaa kantaa uskonnonvapautteen:

”Uskonnonvapautta koskevissa virallisissa linjauksissa uskontoa pidetään pelkästään ihmisen yksityisasiana, jota se eräiltä osin tietysti onkin, mutta tavoitteena näyttää olevan muuttaa yhteiskunta ja sen perusrakenteet, kuten esimerkiksi koulujen opetus, uskonnottomaksi.” (Päivämies 17.2.2021).

Aineistossa ei puhuttu muista uskonnoista yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Koulussa oppilaille todettiin olevan tärkeää mahdollistaa tutustuminen paitsi omaan uskontoon, myös muihin uskontoihin. SRK:n johtokunnan antamassa kannanilmaisussa uskonnonvapauskeskusteluun todetaan kouluopetuksesta seuraavaa:

”Uskonnonopetuksella tulee edistää sitä, että oppilas ymmärtää oman uskontonsa sisällön ja sanoman sekä tutustuu muihin uskontoihin ja vakaumuksiin.” (Päivämies 12.5.2021b).

Vaikka vanhoillislestadiolainen liike on eksklusiivinen, eikä liikkeen opin mukaan kukaan muu kuin liikkeeseen kuuluva voi pelastua, aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että liike puoltaa muihin uskontoihin tutustumista uskonnonopetuksen yhteydessä. Selitystä voidaan hakea ainakin kahdesta seikasta. Nykänen (2012, 122) tuo esiin, että vanhoillislestadiolainen liike on halunnut säilyttää asemansa osana kirkkoa huolimatta opillisista erimielisyyksistä. Liike on yleisesti omaksunut muista herätysliikkeistä poikkeavan kannan uskonnonvapauslakiin. Kun uskonnonvapauslakia 1920-luvulla valmisteltiin, vanhoillislestadiolainen kansanedustaja Kalle Aukusti Lohi kannatti uskonnonvapauslakia sillä perusteella, että se takasi muiden ryhmien lisäksi myös vanhoillislestadiolaiselle liikkeelle

uskonnonvapauden ja tilan myös konservatiivisille ajatuksille kirkon sisällä. Myös Hurtig (2013) toteaa luterilaiseen uskon olevan kuin suojaava kuori liikkeen ympärillä. Toisaalta Nykänen (2012, 122, 137) esittää myös, että muihin uskontoihin ja vakaumuksiin tutustuminen voi olla argumentti, joka esitetään sen vuoksi, että vanhoillislestadiolaisuudessa vallitsee vahva esivallan kunnioittamisen periaate. Seurakunnassa on tärkeää toimia kuuliaisesti ja asettua Jumalan tahdon alaisuuteen. Maallisessa elämässä Jumalan sijaan auktoriteettia edustaa esivalta ja kuuliaisuutta tulee osoittaa sille. Esivalta on Jumalan luoma järjestys, jonka ansiosta kansalaisille on annettu monia vapauksia. Sen vuoksi esivaltaa, eli lakeja ja sen edustajia on tärkeää totella. (Nykänen 2012, 137.)

Kouluinstituution lisäksi myös yhteiskunnan muiden palveluiden todettiin olevan velvollisia tukemaan vanhempia lapsen uskonnollisessa kasvatuksessa. SRK:n johtokunnan kannanilmaisu uskonnonvapauskeskusteluun jatkaa:

”Vanhemmilla tulee olla heidän kristillisen vakaumuksensa mukaisesti oikeus kasvattaa lapsiaan kristillisten arvojen mukaisesti ja saada uskosta nouseville valinnoille tuki julkisissa palveluissa.” (Päivämies 12.5.2021b).

Aineistossa tuli esiin, että vanhoillislestadiolaisen liikkeen näkemys uskonnonvapaudesta on se, että lasten tulee saada tunnustaa ja ilmaista uskoaan yhteiskunnan eri instituutioissa ja saada uskonnon mukaisille elämänvalinnoilleen tuki. Huomionarvoista aineistossa on kuitenkin myös se, mitä jätetään sanomatta. Lasten oikeuksista ei puhuta uskonnonvapauskeskustelussa. Vaikka uskonnonvapaudesta puhutaan jopa suoraan lasten maailmassa, koulussa, uskonnonvapaus nähdään vain vanhemman oikeutena saada julkisten palveluiden ja instituutioiden tuki lapsen uskonnon tunnustamiselle ja ilmaisemiselle. Tässä tullaan konkreettisesti siihen ristiriitaan, jonka Linjakumpu (2021, 129–130) tuo esiin. Uskonnonvapauslain vuoksi uskonnollisilla liikkeillä on vahva autonominen asema Suomessa, mikä tarkoittaa sitä, että lapsen vanhemmilla on hyvin laajat oikeudet päättää lasten uskonnollisuudesta ja sen toteuttamisesta. Lasten oikeudet saatetaan sivuuttaa uskonnonvapauteen vuoksi. Omat havaintoni aineistosta tukivat tätä tulkintaa, sillä lasten oikeuksista ei puhuttu uskonnonvapauskeskustelussa lainkaan. Aineistossa ei käsitellä esimerkiksi liikkeen kantaa tilanteessa, jossa joissa lapsi haluaisi kuulua johonkin toiseen uskonnolliseen ryhmään, erota vanhoillislestadiolaisesta

liikkeestä tai olla kuulumatta mihinkään uskonnolliseen ryhmään. Lasten nähdään olevan syntyessään uskovaisia ja heillä olevan ihanteellinen, lapsen puhdas usko.

Aineistossa tuodaan esiin ihmisoikeuksien ja uskonnonvapauden välinen jännite. Jännite konkretisoituu uskon ilmaisemisessa – liikkeen näkemyksen mukaan ihmisoikeuksien ei pitäisi rajoittaa uskon ilmaisemista, eli uskonnonvapautta. Erilaiset perusoikeudet kuitenkin käytännössä törmäävät toisiinsa jatkuvasti ja tällöin joudutaan pohtimaan sitä, mikä tulkinta esimerkiksi uskonnonvapaudesta ja lasten oikeuksista loukkaa vähiten molempien oikeuksien ydinsanomaa (Helander & Merike 2022, 140). Näin voidaan ajatella olevan myös ihmisoikeuksien ja uskonnon- ja sananvapauden välisten oikeuksien punnitsemisessa. Linjakumpu (2015, 252) puhuu oikeuksien ulkoisista ja sisäisistä ulottuvuuksista. Ihmisoikeudet suojelevat ryhmien sisällä olevia yksilöitä ihmisoikeusloukauksilta. Uskonnonvapauslaki taas suojelee uskonnollista ryhmää vartioimalla sen itsehallintaa ja -määräämisoikeutta. Eri oikeuksien jännitettä käsitellään SRK:n johtokunnan kannanilmaisussa uskonnonvapauskeskusteluun:

”Perustuslain hengen mukaisesti jokaisella tulee olla oikeus raamatulliseen ihmiskäsitykseen, avioliittokäsitykseen ja perhe-elämään ilman, että uskon mukaista elämää ja elämäntapaa asetetaan esimerkiksi ihmisoikeuskysymyksenä kyseenalaiseksi.” (Päivämies 12.5.2021b).

Puhuttaessa ihmisoikeuksien ja sananvapauden suhteesta, aineistossa ei oteta kantaa yksilön oikeuksiin yhteisön sisällä. Käsitän tämän olevan yhteydessä liikkeen kuuliaisuuden ihanteeseen, perustavanlaiseen käsitykseen siitä, että liikkeen jäsenet ovat yhtenäisen joukko, jolla on sama moraali- ja ihmiskäsitys. Aineistossa ei kyseenalaisteta sitä, minkälainen ihmis- perhe tai avioliittokäsitys lapsella itsellään on tai pitäisikö lapselle tarjota mahdollisuuksia muodostaa oma käsityksensä nykyistä vapaammin.

Positiivisen uskonnonvapauden toteutumisen esteenä esitetään aineistossa yhteiskunnan maallistumiskehitys. Yhteiskunnan nähdään maallistuvan ja haluavan kieltää synnin olemassaolo. Tästä seuraa huolta ja keskustelua uskovaisten keskuudessa, siitä, että Raamatusta johdettujen kannanottoja pidetään kielteisenä argumentointina ja jopa vihapuheena. Linjakumpu (2015, 253) selittää tätä siten, että liike tai liikkeen jäsenet voivat tuntea olevansa sorrettuja muuhun yhteiskuntaan nähden hengellisyytensä tai

uskontonsa vuoksi. Aineistossa entinen kansanedustaja ja perustusvaliokunnan jäsen korostaa uskonnollisen liikkeen oikeutta sananvapauteen.

”Omakohtaisesta uskosta puhuminen ei voi olla vihapuhetta ketään kohtaan.” (Päivämies 12.5.2021a).

Aineistossa nostettiin esiin, että synnistä puhuminen saatetaan yhteiskunnassa kokea vihapuheeksi, mitä se ei kuitenkaan ole. Uskonnonvapauskeskustelussa yhteen kietoutuivat tiiviisti kysymykset arvoista ja synnistä, jotka taas kytkeytyvät lasten oikeuteen ajatuksenvapaudesta. Esimerkiksi ihmisoikeudet, humanismi, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, vähemmistöjen oikeudet ja sananvapaus todettiin tärkeiksi arvoiksi, mutta niiden tulkintaa ei saanut tehdä Raamatun vastaisesti, kuten maallistuneessa yhteiskunnassa on tehty. Syntiä ei saa oikeuttaa edellä mainittuja arvoja puolustaessa. Tästä muistuttaa liikkeen viestintäpäällikkö.

”Jumalan vastustaja haluaisi, että uskovaiset lapset ja nuoret mieltyisivät tähän maailmaan. On tänäkin aikana tarpeen kertoa, että Raamatun sanan ja Pyhän Hengen ohjaimina uskovaiset pitävät edelleen syntinä muun muassa kiroilua ja muita sopimattomia puheita, alkoholin ja huumeiden käyttöä, väkivaltaa eri muodoissaan sekä uskottomuutta. Nuo asiat pyrkivät tulemaan uskovaisen nuoren eteen ikätovereiden tai netti-viihteen kautta.” (Päivämies 28.4.2021e.)

Lapsen mahdollisuudet huolehtia omien oikeuksien toteutumisesta voivat olla uhattuina erityisesti sellaisissa uskonnollisissa liikkeissä, jotka korostavat hengellisiä normeja ja yhteisöllisyyttä sekä eroa muihin ihmisiin ja joiden hallintotapa on autoritäärinen. (Linjakumpu 2021, 129–130.) Valtion ja muiden virallisten toimijoiden tulisikin suojella lapsia sekä vanhemmiltaan että uskonnollisen yhteisön potentiaalisesti vaarallisilta käytännöiltä. (Linjakumpu 2021, 130.) Huolestuttavaksi uskonnonvapauden toteutumisen kannalta näen Hakalehdon ja Helanderin (2021, 117–135) arvion siitä, että Suomessa uskonnonvapauslaki ei ole ajantasainen lasten oikeuksien kannalta tarkasteltuna. He arvioivat, että lasten tulisi saada nykyistä paremmin toteuttaa lastenoikeuksien 14 § perusteella heille kuuluvaa oikeutta uskonnonvapauteen ja että kansallisen uskonnonvapauslain ikärajat uskontokunnasta eroamisessa ja siihen liittymisessä ovat nykyisellään ristiriitaisia lastenoikeuksiin nähden. Uhkana lasten uskonnonvapauden toteutumiselle näen sen, että aineiston perusteella liikkeessä ei problematisoida lastenoikeuksien ja

uskonnonvapauden välistä suhdetta. Päinvastoin aineistossa korostetaan vanhempien oikeutta saada yhteiskunnan tuki uskonnon toteuttamiselle ja ilmaisemiselle. Lasten oletetaan uskovan liikkeen opin mukaisesti, eikä heillä esitetä olevan mahdollisuuksia valita uskoaan.

Uhkana näen myös sen, että lasten oikeuksien sopimuksen artiklassa 18 mainittua lasten etua ei käsitetä välttämättä samalla tavoin liikkeen opissa, kuin se käsitetään lainsäädännössä. Vanhempien kasvatustehtävää ei liikkeessä ohjaa välttämättä lapsen etu ja oikeudet, kuten se lainsäädännössä on määrätty, vaan liikkeen opin mukainen kasteikäsky, joka määrä välittämään uskon lapselle. Voidaan pohtia, onko kyseessä jopa uskontoon indoktrinointi, jos vaihtoehtoisia tapoja muodostaa käsitystään maailmasta ei tarjota lapselle.

Näen uskonnonvapauden toteutumisen kohdalla hengellisen väkivallan riskinä tarkkaan rajatun kehyksen, jossa lapsi elää. Linjakummun (2021, 118) mukaan uskonnollinen yhteisö luo kehyksen hengellisen elämän muodostumiselle. Lapset ovat mukana toiminnassa heti syntymästään alkaen ja kasvavat tiiviin uskonnollisen liikkeen toimintoihin. Ne ovat luonnollinen osa lapsen kokemusmaailmaa. Käytännön toiminta määrittää lapsuutta, sitä missä lapset viettävät aikaansa ja missä eivät. Hengellisen väkivallan tutkimisen kannalta ”olemisen pelkistyminen” on tärkeä näkökulma tarkastellessa sitä, miten hengellinen väkivalta linkittyy lapsen uskonnonvapauden vaarantumiseen. Toiminnot, kuten lasten seuroihin, pyhäkouluun vieminen, uskonkysymyksistä keskusteleminen ja liikkeen elämänmuodon noudattaminen nähdään keskeisenä liikkeessä ja näin lapsen identiteetti rakentuu vahvasti uskonnon varaan. Liikkeeseen sosiaalistetun lapsen maailmassa ei ole olemassa muuta tapaa olla olemassa. Linjakummun (2015, 104–114) mukaan uskonnolliseen liikkeeseen sosiaalistaminen ei ole väkivaltaa, mutta hengellisen väkivallan riski on läsnä. Myöhemmin nuorille avautuu näköaloja myös toisenlaisiin maailmoihin liikkeen ulkopuolella. Kuitenkin kun liikkeeseen on liittynyt primäärisosialisaation kautta ja koko sosiaalinen elämä harrastuksineen ja ihmisineen on liikkeessä, siitä voi olla vaikeaa irtautua, vaikka usko ei tuntuisikaan omakohtaiselta. Läheisen liikkeestä irtautuminen voi näyttäytyä pienelle lapselle turvattomana ja pelottavana asiana ja nuorellekin se on äärimmäinen tapa valita toisin. Hurtig (2013, 152–155) esittääkin hengellisen väkivallan riskin pohjautuvan liikkeen käytäntöön, jossa eri tavoin

uskovan tai toimivan yksilön yritetään puuttua uskuntoon vedoten. Silloin korostuu epätasa-arvoinen asetelma väärässä olevan yksilön ja oikeamielisen yhteisön välillä. Hengellistä väkivaltaa voi tällöin tapahtua huolestumisen, arvioinnin ja hoitamisen keinoin. Jo näiden uhka kapeuttaa yksilön ajattelua ja toimintaa.

6.2 Lapsen oikeus ajatuksenvapauteen

Toisessa tulosluvussa keskityn lapsen oikeuteen ajatuksenvapaudesta. Ojasen ja Scheinin (2010, Ajatuksenvapaus) mukaan ajatuksenvapaus toimii uskonnon ja omantunnonvapauden lähtökohtana. Jokainen yksilö on vapaa ajattelemaan ja valitsemaan oman uskonnollisuutensa tai maailmankatsomuksensa. Sisäiseen ajatuksenvapauteen sisältyy aiemman lisäksi suoja olla ilmaisematta omaa vakaumusta tai uskontoa. (Ojansen & Scheinin 2010, Ajatuksenvapaus) Hakalehto ja Helander (2021, 137) toteavat, että uskonnon- ja omantunnonvapauden ydinaluetta on yksilön sisäinen ajatuksenvapaus. Lasten kaikenlainen painostus ajatusmaailmaan liittyvissä kysymyksissä on kielletty ajatuksenvapauden perusteella (Hakalehto & Helander 2021, 141–146).

Liikkeen toiminnassa hengellisten puheiden pitäminen ja julkiset esiintymiset on keskitetty puhujille, rauhanyhdistyksen johdolle sekä SRK:n tietyille toimijoille. Nämä toimijat sekä julkaisutoiminta, erityisesti viikkosanomalehti Päivämies jatkuvasti uudelleen tuottaa vanhoillislestadiolaisuutta. Esimerkiksi Päivämies on sitoutunut vahvasti vanhoillislestadiolaisen uskonelämän tukemiseen ja usein lehden pääkirjoituksessa esitetään liikkeen virallinen kanta yhteiskunnassa pinnalla olevaan aiheeseen. Henkilöhaastatteluissa muodostetaan kuvaa liikkeen yhtenäisestä oikeasta mielipiteestä tuomalla esiin liikkeen oppia henkilöiden puheenvuorojen kautta. (Nykänen 2012, 203–207.) Seuraavat sitaatit ovat SRK:n livekodinillan alustuksesta:

”Uskovaiset pitävät edelleen syntinä muun muassa kiroilua ja muita sopimattomia puheita, alkoholin ja huumeiden käyttöä, väkivaltaa eri muodoissaan sekä uskottomuutta.” (Päivämies 28.4.2021e).

”Uskovaisen kodin arvot, kuten keskinäinen rakkaus, toisesta huolehtiminen, päihteettömyys, anteeksipyyttäminen ja -antaminen sekä tahto ja luottamus avioliiton pysyvyyteen ja pyhyyteen tuovat turvallisuutta.” (Päivämies 28.4.2021e).

Nuorille suunnattuja seurustelua ja avioliittoa käsittelevissä artikkeleissa tuodaan esiin uskovaiselle sopivaa seurustelua auktoriteetin taholta. Sitaateissa seksuaalisuudesta, seksistä ja avioliitosta kirjoittaa artikkelissaan liikkeen viestintäpäällikkö.

”Olisi tehnyt mieli jo asua yhdessä ja mennä yhdessä nukkumaan, mutta se odotti vasta avioliitossa” (Päivämies 24.2.2021).

”Seurustelu on kyllä moni-ilmeinen ja tarpeellinen matka määränpään. Sillä on oma tärkeä merkityksensä ennen määränpäättä, avioliittoa” (Päivämies 24.2.2021).

”Ihminen on seksuaalinen olento ja tuo seksuaalisuus on suuri voima rakkaudessa, mutta myös muussa elämässä. Jumala on asettanut seksuaalisuuden palvelemaan omaa luomistyötään. Se on hyvä ja oikea asia, Jumalan lahja. - - seksuaalisuuden toteuttamiselle miehen ja naisen välillä on oma paikkansa, avioliitto. Jo Raamatun luomiskertomus kuvaa meille sen, että Jumala antoi avioliiton eri sukupuolien välille, ei samaa sukupuolta olevien välille.” (Päivämies 24.2.2021.)

Kollektiivisen ajatusmaailman esiin tuominen linkittyy yhteen kuuliaisuuden ihanteeseen. Nykänen (2012, 197, 223) tuo esiin, että vanhoillislestadiolaisen opin mukaan Jumalan valtakunta on Jumalan maanpäällinen edustaja ja sen vuoksi erehtymätön auktoriteetti, jolle tulee olla kuuliainen. Koska valta perustuu erehtymättömään Jumalaan, ajatuksenvapauden näkökulmasta yksilöllä ei ole juuri mitään mahdollisuuksia kyseenalaistaa Jumalan valtakunnan sääntöjä. Yksilön ainoa mahdollisuus on uskoa. Tämä antaa mahdollisuuden varsin totaalisen uskonnollisen järjestelmän kokoamiseen. Yhteiskunnassa, joka korostaa yksilöllisiä oikeuksia, muodostaa vanhoillislestadiolainen seurakuntaopin mukainen ajattelu erikoistyyppin. Vanhoillislestadiolaisen seurakuntaoppi - ajatukset eksklusiivisuudesta, kuuliaisuudesta, itsekontrollista ja erehtymättömyydestä onkin nähty kyseenalaisena ihmisen itsemääräämisoikeuden näkökulmasta.

Kollektiivisen ajatusmaailman vastakohtana voidaan nähdä individualismi. Aineistosta individualismi esitetään uhkana ja paheksuttavana asiana. Individualismin kokeminen uhkana tulee esiin artikkelissa, joka käsittelee yhteiskuntamme muuttuvia arvoja.

”Yksilöllistyminen eli individualismi näyttää pitävän sisällään kasvuaihoita maallistumis-ilmioille. Niitä ovat nähdäkseni individualismiin sisältyvät ilmiöt, kuten auktoriteettien vastustus, asiantuntijasankareiden ihannoiti, itse määritelty totuuskäsite, elämyksellisyys ja huomiotalouden ilmiöt – kukaan ei halua olla keskinkertainen ja varovainen, vaan kokeileva ja erilainen.” (Päivämies 17.2.2021.)

Linjakumpu (2015, 238) kiteyttää individualismin vastustuksen hengelliselle väkivallalle alttiissa uskonnollisessa yhteisössä siihen, että yhteisö antaa yksilölle valmiin maailmankuvan, jonka yksilön tehtävä on hyväksyä. Opin ulkopuolisiin ajattelutapojen havainnointiin ei kannusteta, koska ne voivat haastaa liikkeen yhtenäisyyden perustana toimivaa oppia. Yhteisön yksimielisyys on tällaisessa yhteisössä yksilön oikeuksia merkittävämpää. Hurtig (2013, 30–32) nostaa esiin auktoriteettiuskollisuuden yhteyden liikkeen jatkuvuuteen. Liikkeessä auktoriteettien kritisoiminen nähdään riskinä hengelliselle ek-symiselle. Uskon hedelminä voidaan taas nähdä yksilö, joka on kuuliainen yhteisön ope-tuksille. Kuuliaisuuteen sisältyy nöyryys ja itsensä asettaminen Jumalan sanan ja seura-kunnan oppien alamaiseksi.

Kuuliaisuuden ihanteeseen kietoutuu aineistossa tasapainottelu järjen ja uskon välisestä suhteesta. Nykänen (2012, 112–114, 188–190) tuo esiin, että vaikka kuuliaisuutta pide-tään liikkeessä hyveenä, järjen käyttöä ei kielletä. Järki on Jumalan lahja, jota tulee käyt-tää, mutta se on samalla aina alisteinen Jumalan sanalle. Jumalan valtakunta, jota ohjaa Pyhä Henki, määrittelee sen, missä asioissa ihmisen tulee käyttää omaa järkeään ja missä seurata Jumalan seurakunnan ohjeita ja sivuuttaa oma järkeily. Kuuliaisuus on aina ylempänä järkeä ja omatuntoa. Järjen ja uskon välillä vallitsee dualistinen jako, jossa sielunvihollinen yrittää jatkuvasti vakuuttaa ihmiselle, että omaan järkeen voi luottaa enemmän kuin Jumalan sanaan. Koska vanhoillislestadiolaista oppia ei ole kirjoitetussa muodossa olemassa, käytännössä auktoriteettiasemassa olevat henkilöt määrittävät opillisen säännön mukaisesti sen, missä asioissa ihminen saa käyttää omaa järkeään ja missä asioissa hänen tulee toimia kollektiivisen mielipiteen mukaisesti. Oman järjen ja Jumalan sanan välinen jännitteinen suhde tulee esiin aineistossa. Ensimmäisessä sitaa-tissa Matkaevääksi -palstan kirjoittaja kuvaa sielunvihollisen toimia. Jälkimmäisessä si-taatissa nuori kuvailee avoimessa kirjeessä vanhemmilleen järjen ja uskon välistä kamp-pailua aikuistumisen kynnyksellä.

*”Sielunvihollinen ei ole toimeton kodeissamme. Se tahtoo rikkoa rakkautta monin tavoin ja saa siinä usein voittoja. Apua ei saa maailmasta, joka tukee yksilön omaa päätätäväntä-
valtaa, eikä järkeilystä, joka kuumimmassa taistelussa asettuu lihan himojen puolelle. Sielunvihollinen osaa tehdä myös hyökkäysvalmisteluja. Tiedon lisääntyessä ja sen saa-
tavuuden lisääntyessä alamme helposti vikovalla mielellä analysoimaan puolisoa, per-
heenjäseniä ja itseämme.” (Päivämies 19.5.2021b.)*

*”Kun lapsuudenusko vaihtui omakohtaisempaan, moni asia muuttui. Enää usko ei ole ollut niin yksinkertaista ja helppoa. Järki tulee vahvasti uskoa vastaan ja epäilykset val-
taavat mielen. Olette kuitenkin aina muistuttaneet evankeliumin tärkeydestä.” (Päivä-
mies 24.3.2021.)*

Uhat lapsen ajatuksenvapauden toteutumiselle näyttävät aineiston perusteella muo-
dostuvan kahdella tavalla. Ensinnäkin Päivämies tuottaa tietoa yhdestä kollektiivisesta
oikeasta ajatusmaailmasta. Toisaalta oman ajatusmaailman muodostamiseen ei kannus-
teta, vaan sen sijaan kannustaminen kohdistuu uskon vaalimiseen liikkeen opetusten
mukaisesti, jopa oman järkensä vastaisesti. Ajatuksenvapautteen ei paitsi jätetä kannus-
tamatta, vaan individualismia myös painetaan alaspäin ja sitä pidetään epätoivottuna,
vaarallisena asiana, joka on seurausta maallistumisesta ja sielunvihollisen toiminnasta.
Liikkeeseen syntyvä lapsi ei vaikuta olevan vapaa valitsemaan omaa uskonnollisuutta tai
maailmankatsomusta siten, kuin Ojanen ja Scheinin (2010, ajatuksenvapaus) sen mää-
rittelevät. Hakalehdon ja Helanderin (2021, 141–146) ajatuksenvapauden määritelmä,
joka korostaa pienten lasten oikeutta muodostaa vanhemman elämäntavasta poik-
keavia näkemyksiä on uhattuna, kun lapselle vaihtoehtoiset ajatusmallit eivät näyttäyty
yhtä hyvinä kuin liikkeeseen kuuluvien vanhempien tai yhteisön muiden jäsenten. Indi-
vidualistisen maailmankuvan muodostaminen näyttäytyy sen sijaan sielunvihollisen
voittona ja hengellisenä eksymisenä, joka on yhteydessä yhteisöstä ulosjäämiseen. Las-
ten integrointi oman liikkeen ajatusmaailmaan on liikkeen sisäistetty toimintatapa, jota
ei ole kyseenalaistettu (Linjakumpu 2021). Lapseen voidaan kohdistaa hengellistä väki-
valtaa ja hänen ajatuksenvapauttaan rajoittaa, jos lapsi kokee vaihtoehdottomuutta
omien ajatuksien ja mielipiteiden muodostamisen suhteen. Uskonnonvapaus kietoutuu
tässä kohdassa aineistoa yhteen ajatuksenvapauden kanssa. Muita maailmankatsomuk-
sia ja ajatusmaailmoja ei esitetä aineistossa samanarvoisina tai yhtä oikeina kuin liikkeen
omia katsomuksia. Näen, että tällä tavoin lapselle, jonka vanhemmat kuuluvat liikkeeseen
ei tarjota mahdollisuutta muodostaa omaa ajatusmaailmaansa vapaasti. Sen sijaan
ajatusmaailma on sidottu vahvasti uskonsanomaan.

6.3 Lapsen oikeus omantunnonvapauteen

Perustuslain (11.6.1999/731) 11 § mukaan jokaisella on uskonnon- ja omantunnonvapaus. Laki sisältää oikeuden tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeuden ilmaista vakaumus ja oikeuden kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei myöskään ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Yleissopimus lasten oikeuksista (60/1991) määrää sopimusvaltiot kunnioittamaan lapsen oikeutta omantunnonvapauteen. Hallberg (2010, johdanto) selventää, että uskonnon- ja omantunnonvapaus perusoikeutena kattaa alleen myös muut kuin uskonnolliset vakaumukset. Tämän vuoksi säännös ulottuu uskontoa laajemmin myös elämän- ja maailmankatsomuksiin.

Uskonnon ja omantunnonvapauden yleissäännös sisältyy perustuslain 11 pykälään. Se on laajentunut aiemmasta hallitusmuodon vanhasta 8 §:sta, joka sanamuotonsa mukaan rajoittui suojaamaan vain uskonnollisia vakaumuksia. Nykyisellään perustuslaki suojaa paitsi uskonnonvapauden, myös omantunnonvapauden ja kansanväliset sopimukset edellisten lisäksi ajatuksenvapauden. Sana ”vakaumus” oli ehdolla päätyä termiksi perustuslakiin omantunnon sijaan. Ehdotuksen taustalla oli ajatus siitä, että kristillisessä perinteessä sanalla ”omatunto” on oma erityinen merkityksensä, eikä se näin ollen olisi paras edustaisi ei-uskonnollisia maailmankatsomuksia. (Ojanen & Scheinin, Käsitteet uskonto ja omatunto.) Omatunto -termillä on oma erityinen merkityksensä vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä. Tämän otsikon alle olen valinnut tarkastelun kohteeksi aineistossa esiintyviä kohtia, jotka käsittelevät omatuntoa. Tarkastelen sitä, miten liikkeen jäsenen omatunto muodostuu. Lasten oikeuksien näkökulmasta pohdin sitä, onko yhteisössä kasvavan lapsen mahdollista rakentaa vapaasti moraaliaan - käsitystä oikeasta ja väärästä, ja miten liikkeen oppi voi uhata lapsen omantunnon muodostumista ja sen toteutumista. Tarkastelen myös, miten omantunnonoikeuden toteutuminen liikkeessä linkittyy hengelliseen väkivaltaan.

Moraali on arkisen ajattelun väline, jolla hahmotetaan sitä, mikä on oikeaa ja väärää. Moraalia voidaan arvioida tiettyjen eettisten sääntöjen, lakien ja normien perusteella, mutta yleispätevää universaalista eettistä koodistoa ei ole olemassa. Sen sijaan moraalikoodistot ovat yhteiskunnassamme usein enenevässä määrin päällekkäisiä ja kilpailevia.

(Forsberg 2012, 8.) Uskonnollisissa yhteisöissä moraali toimintaa ja ajatuksia ohjaavana tekijänä ja on tärkeää huomioida, koska uskonto tuo erityisiä merkityksiä ihmisten elämään moraalin kautta. (Hurtig 2013, 57–58.)

Omatuntoon viitataan aineistossa synnin yhteydessä. Vanhempia ohjataan opettamaan lapsia toimimaan oikein - siten, ettei tehdä syntiä. Lapsille ohjeistetaan, että synnin tekemisestä seuraa huono omatunto.

”Vanhempien kuuluu kantaa vastuuta lapsen somen käytön opetuksesta ja siitä, mikä siellä on oikein ja mikä väärin.” (Päivämies 31.3.2021).

”Lapset on hyvä opettaa ja ohjata kuuntelemaan omantuntonsa ääntä myös somessa.” (Päivämies 31.3.2021).

Salomäen (2010, 366) mukaan vanhoillislestadiolaisten perhe- ja seksuaalikäsitykset ovat Suomen herätysliikkeistä konservatiivisimpia. Homoseksuaalisuuden toteuttaminen, avoliitot ja avioero eivät ole liikkeessä hyväksytyjä. Nykänen (2012, 127–131) ja Salomäki (2010, 365) tiivistävät vanhoillislestadiolaisen moraalikäsityksen perustana olevan maallisen maailman ja Jumalan valtakunnan eronteon. Nykäsen (2012, 127–131) mukaan liikkeen perusajatus on se, että maailmassa on kaikki paha ja maailma yrittää houkutella ihmisiä jatkuvasti pois uskosta viemällä ajatukset pois olennaisesta, eli uskosta. Dualistisen ajatustavan ytimessä on liikkeen jäsenessä asuva Pyhä Henki, joka on vastakkainen ihmisen ”lihalle”. Ihminen on jatkuvasti altis halulle tyydyttää lihallisia himojaan. Dualistinen ajatusmalli näkyy etenkin seksuaalimoraalissa, kuten homoseksuaalisuuden ja ehkäisyn pitämisessä syntinä. Salomäen (2010, 366–367) mukaan vanhoillislestadiolaiset ovat moraalikäsityksissään hyvin homogeenisia. Moraali- ja elämäntapanormit eivät ole yksilön valintakysymyksiä, vaan uskon ilmaisua ja merkki kuuliaisuudesta. Moraaliset päätökset ovat yhteinen asia ja jäsenten oletetaan sitoutuvan yhteiseen moraaliin. Yhteistä moraalialia tuodaan aineistossa esiin seksuaalisuutta käsittelevässä artikkelissa, joka on kirjoitettu SRK:n livenuortenillan alustuksen pohjalta. Jälkimmäisessä sitaatissa kotoa pois muuttaneen nuoren avoimessa kirjeessä vanhemmilleen nuori maailman ja Jumalan valtakunnan eroa moraalikysymyksissä.

”Turmeltunut luontomme yhtyisi mieluusti tämän nautinnonhaluisen ajan voimistuvaan julistukseen, jonka mukaan seksuaalisten himojen toteuttaminen kaikissa muodoissaan yksin, kaksin, kimpassa tai pornon avulla on ihan ok, kunhan ketään ei vain pakoteta ja kaikkia kunnioitetaan. Hyvin toisenlaista on kuitenkin Jeesuksen opetus, jonka mukaan jo katsominen niin, että alkaa himoita, on aviorikoksen tekoa sydämessään.” (Päivämies 19.5.2021.)

”Olette opettaneet uskon tärkeydestä ja siitä, miten pitää hyvä omatunto tämän maailman keskellä.” (Päivämies 24.3.2021).

Aineistosta löytyy konkreettisia esimerkkejä, joissa ohjataan vanhempia opastamaan lapsia omantunnon kuuntelemisessa. Lasten pyhäkoulussa pyhäkoulun pitäjä puhuu lapsille rehellisyydestä ja syntiinlankeemuksesta tarinan kautta.

”Sielunvihollisen houkuteltua rikkomuksiin omatunto painaa ja mieli on surullinen.” (Päivämies 28.4.2023a).

Uhka lapsen omantunnonvapauden toteutumiseksi näyttää aineiston perusteella muodostuvan siten, että lapselle omatunto annetaan valmiina ja oman moraalikäsitteiden muodostamista pidetään alisteisena Jumalan sanan kuuliaisuudelle. Tällä tukahdutaan lapsen mahdollisuus muodostaa oma käsityksensä oikeasta ja väärästä. Vanhemmat sekä muut yhteisön jäsenet kertovat lapselle mitkä asiat ovat syntiä ja aiheuttavat huonoa omatuntoa, eikä lapselta odoteta tai edes sallita omaa pohdintaa moraalikysymyksissä, vaikka heillä on siihen omantunnonvapauden mukaan oikeus. Muiden kuin yhteisen moraalikoodiston mukaisten arvojen pitäminen oikeana on merkki yksilön maallistumisesta, lihan himoille antautumisesta ja sielunvihollisen voitosta. Hurtigin (2013, 205–211) mukaan lapselle voi tulla eteen tilanteita, joissa hän kohtaa ristiriitoja yhteisön odotusten ja omien ajatusten välillä. Yhteisön virallinen linja ohjaa tiettyihin valintoihin elämässä, mutta lapsi kaipaa myös erityisesti mahdollisuuksia kysyä ja ymmärtää moraaliin liittyviä asioita. Jos näitä ei pystytä lapselle selittämään, usko voi muodostua ulkokohtaiseksi. Hurtig (2013, 150–157) nostaa esiin, että uskonnollinen yhteisö, jossa ei ole tilaa moraalille pohdinnalle tai kysymyksille, on altis hengelliselle väkivallalle. Kuten aiemmissakin tuloslukuissa on todettu, niin kollektiivinen pakotettu ajatusmaailma- kuin moraalikäsitteiden kaventaa elintilaa ja toimintamahdollisuuksia. Hurtig (2013) ja Linjakumpu (2012) ovat määritelleet elintilan ja toiminnan mahdollisuuksien kaventumisen yhdeksi hengellisen väkivallan tunnusmerkiksi.

Yhteiseen moraalikäsitukseen linkittyä oleellisesti liikkeen hoitamiskulttuuri. Seurakuntayhteydessä elämisen oletetaan olevan liikkeen jäsenelle merkityksellistä ja yhteisöyhteys sitouttaa niin opillisiin tulkintoihin kuin muodostaa jäsenille yhtenäisiä rutiineja elämään (Hurtig 2013, 206–207). Salomäen (248, 258) mukaan vanhoillislestadiolaisuuteen joko kuulutaan kiinteästi tai ei ollenkaan. Löyhästi kuuluvia jäseniä ei käytännössä ole tai se on hyvin marginaalista. Seuroihin osallistuminen on tärkeää, koska vain toinen liikkeeseen kuuluva voi antaa anteeksi synnit. Osallistuminen yhteisiin tilaisuuksiin ei ole pelkästään suositeltavaa, vaan välttämätöntä uskon säilymiselle. Nykänen (2012, 59) nimittää ”usko tulee vain kuulosta” -käsitystä piiloiseksi vallankäytön säännöksi. Passiivisuus nähdään liikkeessä huonona asiana ja liikkeeseen sisältyy vahva normi uskon aktiivisesta toteuttamisesta.

Nykäsen (2012, 112–114) mukaan vanhoillislestadiolaisen liikkeen kenties tärkein päivittäinen uskonnollinen rituaali on syntien anteeksipyyttäminen ja -antaminen ”Jumalan nimessä ja veressä”. Liikkeen opin mukaan syntejä ei voi saada anteeksi yksin rukoilemalla, vaan anteeksiantamisen valta on liikkeen toisella jäsenellä. Toista liikkeen jäsentä hoidetaan, jotta hän pysyy elävässä uskossa. Hoitaminen voi olla hoidon kohteen toivomus ja tahto ripittäytyä tai se voi olla vastentahtoista neuvomista ja puhuttelua. Jokaisen uskovaisen on kuitenkin valvottava toisiaan, jottei synti pääsisi pesiytymään yhteisöön. Nykänen (2012, 203–207) kuvailee liikkeen arvojen ja mielipiteiden muodostumista Foucaultin (2000⁴, 333; 2009⁵) pastoriaalisen vallan käsitteen kautta. Pastoriaalissa vallassa jollakulla on valta auttaa toinen yksilö pelastukseen. Vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä käyttävät hengellistä valtaa toisiinsa syntien anteeksijulistamisen rituaalilla. Tällä näkemyksellä on vaikutusta ihmisten ajatteluun ja toimintaan. Aineistossa kannustettiin hoitamiseen kuitenkin opastaen samalla, kuinka sitä tulee tehdä. Jälkimmäisessä sitaatissa pyhäkoulun opettaja opettaa lapsia omantunnon puhdistamisessa.

”Jaksanko toteuttaa Jeesuksen opetusta syntiin langenneen hoitamisesta? Erityisesti siinä, että minun ei pitäisi mennä muiden perheenjäsenten luo kertomaan ja

---

⁴ Foucault, Michel (2000) Power. Essential works of Foucault 1954–1984. Volume 3. Toim. James D. Faubion. London: Penguin Books.

⁵ Foucault, Michel (2009) Security, Territory, Population. Lectures at the College de France. Ed. By Michel Senellart. London: Palgrave Macmillan.

*levittelemään, mitä joku on tehnyt, vaan neuvoo langennutta kahden kesken rakkau-
della.” (Päivämies 28.4.2021e.)*

*”Jumalan sana neuvoo kuuntelemaan omantunnon ääntä ja tunnustamaan rikkomuk-
set. Lapsilla ja aikuisilla asiat voivat olla erilaisia, mutta niistä päästään vapaaksi sa-
malla tavalla uskomalla kaikki synnit anteeksi. Puhtaalla omallatunnolla on kevyt mieli
jatkaa päivän askareita.” (Päivämies 28.4.2023a.)*

Hoitamisella on tärkeä merkitys yhteisön yhdenmukaisuuden säilymisen kannalta, mutta se on ongelmallinen hengellisen väkivallan näkökulmasta. (Nykänen 2012, 219–220). Kuten Hurtig (2013) toteaa, yksilön hoitaminen voi vaikuttaa vastavuoroiselta kes-
kustelulta, mutta mukana voi olla hengellisen väkivallan riski, jos yksilön mielipiteisiin yritetään vaikuttaa keskustelun kautta tai tätä syylistämällä, uhkaamalla tai nöyryyttä-
mällä. Ajattelen, että taivaspaikan menetys on uhkana jäsenelle suuri. Yksittäisiä liikkeen jäseniä on mahdollista painostaa näin näkemään moraalikysymykset liikkeen yhteisen mielipiteen mukaisina.

Tervonen (2021) tuo esiin tärkeän näkökulman siitä, kuinka yhteinen pakotettu moraa-
likäsitys, anteeksijulistamisen kulttuuri voi tuottaa lapselle turvattomuuden tunnekoke-
muksia. Ihminen ei pysty hallitsemaan kaikkia ajatuksiaan. Lapsi saattaa kuitenkin ym-
märtää ajatukset synniksi ja hänen voi olla vaikeaa erottaa mielikuvitusta todellisuus-
desta. Tämä voi tehdä lapsesta alttiin jatkuville riittämättömyyden, häpeän, syyllisyyden
ja pelon kokemuksille. Lapsi voi ahdistua siitä, että menettää taivaspaikan tekemiensä
syntien vuoksi. Häpäistyn lapsen tunnekokemus nivoutuu yhteen syyllisyyden kanssa ja
hänen voi olla vaikea ottaa vastaan anteeksiantamuksen julistusta. Häpeän ja riittämät-
tömyyden kokemukset voivat vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen ja elämänvalintoihin. (Ter-
vonen 2021.) Myös Linjakumpu (2021, 125) pohtii sitä, miten lapset kykenevät käsitte-
lemään uskonnollisen opetuksen ahdistavia ja pelottavia teemoja, joista voi tulla jopa
lapsuutta määrittäviä. Hän näkee ne hengellisen väkivallan yhtenä mahdollisena muo-
tona ja uhkana lasten hyvinvoinnille.

Aineiston perusteella liikkeestä muodostuu kuva anteeksiantavasta, mutta myös an-
teeksipyyntöä velvoittavasta yhteisöstä, jossa tilaa omalle vapaalle pohdinnalle ei juuri-
kaan anneta. Hengellinen väkivalta mahdollistuu silloin, jos jäsenet pelkäävät ilmaista
omia mielipiteitään arvokysymyksissä tai elää omien oikeaksi pitamiensä arvojen

mukaisesti, jos ne poikkeavat liikkeen moraalista. Lasten kohdalla etenkin alisteinen asema sekä yhteisöä että omia vanhempiaan kohtaan aiheuttaa moninkertaisen riskin sille, että lapsia voidaan painostaa näkemään moraalikysymykset yhteisön kanssa samalla tavalla. Lapsi kasvatetaan tarkkailemaan itseään ja vartioimaan omatuntoaan pienestä pitäen. Tämä on Nykäsen (2012, 219–220) tarkoittamaa itsetarkkailua, joka on valankäytön yksi toimintamalli. Aineistossa toisten uskovaisten huolehtiminen näytetään positiivisessa valossa, vaikka menneiden vuosien hoitokokouksia on pahoiteltu. Tästä voidaan päätellä, että hoitamisen ideologia elää yhä vahvana liikkeessä.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut mitkä vanhoillislestadiolaisen opin sisällöt uhkaavat lasten oikeuksien toteutumista sekä sitä, miten hengellinen väkivalta linkittyy oikeuksien toteutumisen vaarantumiseen. Tutkimuksien tuloksien perusteella piirtyy kuva liikkeen suhteesta lasten oikeuksiin sekä siitä, miten yhteiskuntamme on valmis huomioimaan lapsen osana uskonnollista yhteisöä ja pitämään huolta hänen oikeuksistaan ajatuksen- omantunnon- ja uskonnonvapauden osalta. Tuloksien mukaan vanhoillislestadiolaisessa opissa on useita aihioita, jotka aiheuttavat riskejä lapsen oikeuksien toteuttamatta jäämiselle ja hengelliselle väkivallalle.

Ensimmäisenä tarkastelin aineistoni analyysissä sitä, miten vanhoillislestadiolainen oppi voi uhata liikkeessä kasvavien lasten oikeutta uskonnonvapauteen. Tulosten perusteella ensimmäinen uhka lasten uskonnonvapauden toteutumiselle syntyy siitä, että vanhoillislestadiolaisessa opissa lapsen katsotaan olevan uskovainen syntymästään alkaen, eikä hänellä odoteta olevan omaa näkemystä hengellisyydestään. Tämä liikkeen oppi on linjassa nykyisen kansallisen uskonnonvapauslain kanssa, mutta ristiriidassa lasten oikeuksien kanssa. Ristiriita oikeuksien välille syntyy siitä, että kansallisessa uskonnonvapauslaissa säädetty päätösvalta lapsen uskontokunnan määräytymisestä ja uskontokunnan määrittämisestä uskonnonopetuksesta on annettu yksipuolisesti huoltajille ilman että lapsen oma näkemys otetaan ikä- ja kehitystasoisesti huomioon kuten lastenoikeudet ohjaavat. Lasten oikeuksien sopimuksen mukaisen uskonnonvapauden toteuttamiseen sisältyy vanhempien velvollisuus antaa ikä- ja kehitystason mukainen merkitys lapsen omalle näkemykselle uskontoon liittyvissä asioissa heti, kun lapsi pystyy muodostamaan oman käsityksensä.

Toinen uhka lapsen uskonnonvapauden toteutumiselle muodostuu tulosten mukaan siitä, että muita maailmankatsomuksia ja tapoja ajatella ei esitetä lapselle yhtä oikeina kuin liikkeen omaa maailmankatsomusta. Tällöin on syytä pohtia, onko kyse jopa lapsen indoktrinaatiosta liikkeeseen, joka on kielletty uskonnonvapauslain perusteella. Vanhempien kasvatustehtävää ohjaa liikkeen opin mukainen kastekäskey, joka määrää välittämään uskon lapselle keskustelemalla yhteisön omasta uskosta ja toimimalla aktiivisesti liikkeessä. Lasten oikeuksien sopimuksen mukaisen uskonnonvapauden toteuttamiseen

sen sijaan sisältyy vanhempien velvollisuus keskustella lapsen kanssa vaihtoehtoisista maailmankatsomuksista. Lapsella on oikeus omaksua uskonto tai vakaumus tai luopua siitä ilman painostusta. Vaihtoehtoisten elämäntapojen esittämisen puute ja hengellisen väkivallan riski voivat uhata lapsen oikeutta omaksua muuta uskontoa tai luopua vanhoillislestadiolaisesta uskosta.

Hengellinen väkivalta kietoutuu uskonnonvapauteen siten, että liikkeen eksklusiivinen oppi, jossa jäsenillä on tie pelastukseen ja iankaikkiseen elämään ja ulkopuolisilla tie kadotukseen, merkitsee liikkeen jäsenelle elämää määrittäviä valintoja. Riski hengelliselle väkivallalle konkretisoituu silloin, kun tähän eksklusiiviseen käsitykseen nojaten määritellään lapsen toimintamahdollisuuksia. Lapsen sosiaaliset suhteet, harrastukset ja elämämpiiri voivat alkaa määräytyä sen perusteella, että liikkeen sisäisiä suhteita korostetaan hyvinä ja ulkopuolista maailmaa pidetään pahana. Tuloksissa korostui etenkin kehoitus valita seurustelukumppani oman liikkeen sisältä. Koska pelastua voi vain pysymällä liikkeessä, eroamiseen tai toisin uskomiseen voi liittyä pelkoa, ahdistusta, surua ja koko oman identiteetin uudelleen rakennus. Uskonnonvapaus kietoutui tässä kohdassa aineistoa yhteen ajatuksen- ja omantunnonvapauden kanssa. Lapsen ei ole mahdollista muodostaa ja toteuttaa omaa identiteettiään vapaasti, kun uhkana on taivaspaikan menetys ja liittyminen ulkopuoliseen pahaan maailmaan.

Seuraavaksi tarkastelin aineistoni analyysissä sitä, miten vanhoillislestadiolainen oppi voi uhata liikkeessä kasvavien lasten oikeutta ajatuksenvapauteen. Tuloksista kävi ilmi, että ajatuksenvapauden toteutumista uhkaa Päivämieheissä tuotettu näkemys kaikkien jäsenten yhteisestä oikeasta ajatusmaailmasta. Toinen uhka muodostui siitä, että liikkeen oppi rajoittaa ajatuksenvapautta esittämällä yksilöllisen ajattelun vaarallisena. Individualistinen ajatusmaailma ja oman järjen käyttö epäsovissa tilanteissa, silloin kun se on ristiriidassa uskonsanomien kanssa, voi olla merkki sielunvihollisen voitosta ja jäsenen hengellisestä eksymisestä. Liikkeen opin mukainen kuuliaisuuden ihannoiti lisää painostusta uskonsanomien noudattamiselle oman järjen sijaan. Tuloksista voidaan päätellä, että lapsen oikeus ajatuksenvapauteen voi vaarantua silloin, jos hän kokee, ettei omaa järkeä voi käyttää ja yhteisö tietää aina paremmin sen, miten yksilön kuuluu ajatella. Hengellisen väkivallan riskinä voidaan nähdä yksilön ja yhteisön epätasa-arvoinen tilanne, jossa yhteisöllä on valta määrittellä oikea tapa ajatella. Jos lapsi kokee omien

ajatusten muodostamisen aiheuttavan riskin hengelliselle eksymiselle ja yhteisön hyljeksinnälle tai ulossulkemiselle, voi riskinä olla, ettei hän uskalla vapaasti pohtia ja muodostaa omaa maailmankuvaansa. Jos lapsi kokee vaihtoehdottomuutta omien ajatustensa muodostamisessa, uhkana on sekä ajatuksenvapauden toteutumatta jääminen, että hengellinen väkivalta kapeutuvan elintilan myötä.

Kolmantena tarkastelin aineistoni analyysissä lapsen oikeutta omatuntoon. Tulokset osoittavat, että uhka omantunnonvapauden toteutumiselle muodostuu siitä, että lapselle annetaan valmiiksi annettuna käsitys oikeasta ja väärästä, eikä hänellä ole todellisia valinnan mahdollisuuksia muodostaa omaa moraalikäsitystään. Omatunto linkittyy liikkeen sanomassa vahvasti syntiin. Lapsia opetetaan hyvin konkreettisesti pienestä pitäen kuuntelemaan omantunnon ääntä, joka on nimestään huolimatta käytännössä hyvin tarkkaan ulkoapäin ohjattu. Liikkeen homogeeniset moraalikäsitukset luovat hyvin yksityiskotaisiakin moraalikoodistoja sille, minkälaisesta toiminnasta liikkeen jäsenelle seuraa huono omatunto. Tästä huolimatta varsinaisten sääntöjen olemassaoloa ei tunnusteta, vaan liikkeen jäsenen sisäistetty itsetarkkailu pitää huolen siitä, että yhteisen moraalikäsitteen mukaan toimitaan kuuliaisuuden vaateen perusteella. Lapsen pohdinnat muista mahdollisista tavoista toimia moraalisisessä maastossa voidaan osoittaa merkiksi sielunvihollisen toiminnasta ja maallistumisesta.

Hengellisen väkivallan riski konkretisoituu hienovaraisena moraalin ohjailuna jokapäiväisessä elämässä julkaisujen, puheiden kautta, jotka määrittävät lapsen elämää esimerkiksi ystävien, seurustelun, harrastusten ja ammatinvalinnan osalta. Hengellisen väkivallan riski konkretisoituu samoin kuin uskonnonvapauden kohdalla mahdollisuuksien rajaamisen myötä. Väkivallan riskiä korostaa aktiivisen uskomisen vaade, jonka esitetään olevan välttämätöntä uskon säilymiselle. Yllättävää oli se, kuinka elävänä huolestumis- ja hoitamiskulttuuri näyttäytyi tuloksissa. Toisesta liikkeen jäsenestä saa ja pitää olla huolissaan, jos hänen huomataan etääntyvän uskosta. Edes vuosien takainen hoitokokousten julkinen puiminen ja niiden pahoittelu liikkeen johdon puolesta ei vaikuta muuttaneen liikkeen sanomaa hoitamiskulttuurin hyväksyttävyydestä. Silloin kun huolestuminen ja hoitaminen eivät ole kohteen toiveena, vaan yhteisö tuomitsee yksilön näkemykset vääränä tavoitteenaan saada yksilö näkemään omantunnonkysymykset samanlaisena yhteisön moraalin kanssa, on olemassa erityinen riski hengellisen väkivallan

toteutumiselle. Näen, että uhka taivaspaikan menetyksestä on hyvin konkreettinen väline hengellisen väkivallan toteuttamiselle lasten kohdalla.

Ajatuksen- omantunnon ja uskonnonvapaus kietoutuivat tuloksissa monilta osin yhteen. Ne olivat limittäisiä ja toisiinsa kytkeytyviä, mutta samalla myös selkeästi erillisiä oikeuksia, joilla oli omat erityispiirteensä. Lapsen mahdollisuuksien ja toiminnan rajoittuminen oli seurausta hengellisen väkivallan riskistä kaikkien oikeuksien kohdalla. Itsetarkkailu, jonka Nykänen (2012) on nostanut aiemmassa tutkimuksessa esiin tehokkaana vallankäytön välineenä sekä huolestumis- ja hoitamiskulttuuri, jota on tutkinut etenkin Linjakumpu (2012; 2015), mutta myös Hurtig (2013) ja Nykänen (2012) nousivat oman tutkielmani tuloksissa selkeiksi yksittäisiksi hengellisen väkivallan toteuttamisvälineiksi. Itsetarkkailu näkyi tuloksissa esimerkiksi puheena oikeasta sydämenuskosta sekä puhtaan omantunnon vaalimisena. Huolestumis- ja hoitamiskulttuurin aiheuttamat hengellisen väkivallan riskit ovat tulosten mukaan säilyneet samanlaisina kuin vuosikymmen sitten.

Sosiaalityössä on tärkeää tuottaa tietoa uskonnollisista yhteisöistä lasten kasvupaikoina. Tutkittua tietoa on yhä olemassa vähän, mutta sitä lisäämällä voidaan saada tietoa mahdollisista lasten suojeleuoikeutta heikentävistä tekijöistä. (Hurtig 2013, 18–20.) Tiedon tarve hengellisen väkivallan teemasta yhdistettynä lapsiin ja perheisiin tuli selkeästi esiin tutkimusprosessini aikana, kun ammattilaisille suunnatuissa hengellisen väkivallan teemaa käsittelevissä webinaareissa oli läsnä useita satoja kuuntelijoita. Tutkielmani vastaa tähän katveeseen omalta osaltaan piirtämällä kuvan yhden suomalaisen suuren herätysliikkeen opillisten sisältöjen suhteesta lasten oikeuksiin. Linjakumpu (2015; 2021) on käsitellyt lasten oikeuksien ja uskonnonvapauden mahdollisia ristiriitoja ja tuonut esiin, että valtion ja muiden virallisten toimijoiden tulisi olla valmis suojelemaan tietyissä tilanteissa lapsia heidän vanhemmiltaan sekä mahdollisilta uskonnollisten yhteisöjen vaarallisilta käytännöiltä. Ajattelen, että sosiaalityöntekijät ovat avainroolissa toimiessaan työssään lapsen ja vanhemman suhteeseen kantaa ottavana yhteiskunnan edustajana. Etenkin lasten ja vanhempien oikeuksien ja intressien ollessa ristiriidassa toistensa kanssa, tarvitaan työn tueksi paljon tietoa maailmasta, jossa lapsi ja perhe elävät.

Käyttämällä Päivämiestä tutkielmani aineistona olen saanut yhden kuvakulman vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen. Kuten olen tutkielmani teoriaosassa esittänyt, käytännön vanhoillislestadiolaisuus muuttuu nopeammin kuin sen oppi. Tuloksista ei voida näin ollen päätellä sitä, miten liikkeeseen kuuluvat perheet toteuttavat oppia. Toisille lapsille opilliset sisällöt voivat olla löyhiä, taustalla vaikuttavia teemoja, kun taas toisille enemmän arkea ja elämäntapaa ja valintoja määrittäviä. Mielestäni olisikin jatkossa tärkeää tutkia sitä, millainen kuva lasten oikeuksien vaarantumisesta piirtyy liikkeeseen sosiaalistuneiden lasten tai juuri aikuistuneiden nuorten näkökulmasta katsottuna. Lisäksi olisi tärkeää tutkia sitä, miten sosiaalityöntekijät toimivat työssään kohdatessaan lasten oikeuksien vaarantumista ja hengellisen väkivallan uhkia.

Aineistolähteet

- Päivämies (11.1.2017) Päivämiehen linja ja toiminta-ajatus. Artikkel, Pekka Aittakumpu, 8.
- Päivämies (27.1.2021) Toiminta-ajatus luo perustan lehden tekemiselle. Artikkel, Katri Isopahkala, 10.
- Päivämies (17.2.2021) Ajassa muuttuvat arvot. Artikkel, Kimmo Puolitaival, 18.
- Päivämies (24.2.2021a) ”Ihan kamala seurusteluhässäkkä”. Artikkel, Harri Vähäyylkkä, 18.
- Päivämies (24.2.2021b) Lapset mukana seurojen järjestelyissä. ”Oli kiva auttaa seurojen tekemisessä”. Artikkel, Taru Kantonen, 4.
- Päivämies (24.2.2021c) Matkakumppani löytyi naapurista. Artikkel, Aunemaria Ylitalo, 18.
- Päivämies (28.2.2021) Usko tuo turvaa koteihin.
- Päivämies (17.3.2021) Seksuaalisuus, seurustelu ja avioliitto: ihminen Jumalan luomistyössä. Artikkel, Harri Vähäyylkkä, 8.
- Päivämies (24.3.2021) Jumalan terve, rakkaat vanhemmat! Kirje vanhemmille, 14.
- Päivämies (31.3.2021) Etänä yhdessä. Artikkel, Paula Heikkilä, 3.
- Päivämies (28.4.2021a) Vireässä Viirinkylässä järjestettiin pihapyhäkoulu. Artikkel, Liisa Karppinen, 4.
- Päivämies (28.4.2021b) Vihainen pappi, synti, sovitus ja pelastus. Antti Koivisto, 9.
- Päivämies (28.4.2021c) Oikea usko perustuu Raamattuun. Artikkel, Pauli Määttä, 13.
- Päivämies (28.4.2021d) Raamattu, rauha ja rakkaus. Kolumni, Elias Mustajärvi, 14.
- Päivämies (28.4.2021e) Usko tuo turvaa koteihin. Reportaasi, Harri Korteniemi, 18-19.
- Päivämies (28.4.2021f) Moi vai Jumalan terve? Evääksi, Frans Kinnunen, 16.
- Päivämies (5.5.2021) Puhukaa uskosta! Artikkel, Sarjaana Saapunki, 7.
- Päivämies (12.5.2021a) Maallistuminen nostaa uskonnonvapauden tarkkailuasemaan. Artikkel, Anni Kälkäjä, 10.
- Päivämies (12.5.2021b) Kannanilmaisu uskonnonvapaudesta. Reportaasi, Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n (SRK) johtokunnan kannanilmaisu 20.10.2020, 11.
- Päivämies (19.5.2021a) Avioliitto on jokapäiväistä kumppanuutta. Reportaasi, Markus Lohi, 10–11.
- Päivämies (19.5.2021b) Orpojen isä ja leskien puoltaja. Matkaevääksi. Matti Kontkanen, 7.

Lähteet:

- Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alasuutari, Maarit (2009) Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 54–69.
- Corsaro, William A. (2005) *The sociology of childhood*. Second edition. London: A Pine Forge Press.
- Berger L. Peter & Luckmann, Thomas (2005) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. Vesa Raiskila. Alkuperäinen teos *The social construction of reality* vuodelta 1966. Helsinki: Yliopistopaino. 4 uudistettu painos. 1 painos 1994.
- Dehan, Nicole & Levi, Zipi (2009) Spiritual abuse: an additional dimension of abuse experienced by abused Haredi (ultraorthodox) Jewish wives. *Violence Against Women* 15 (11). 10.1177/1077801209347619. Viitattu 1.2.2024.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fernandés, Samuel (2022) Victims Are Not Guilty! Spiritual Abuse and Ecclesiastical Responsibility. *Religions* 13 (5), 427. <https://doi.org/10.3390/rel13050427>. Viitattu 1.2.2024.
- Forsberg, Hannele (2012) Johdatus kirjan käsitemaailmaan. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 7–21.
- Hallberg, Pekka (2010) Johdanto. Teoksessa Pekka Hallberg, Heikki Karapuu, Tuomas Ojanen, Martin Scheinin, Kaarlo Tuori & Veli-Pekka Viljanen (toim.) *Perusoikeudet*. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Hakalehto, Suvianna & Helander Merike (2021) Lapsen uskonnonvapaus perheessä. Teoksessa Suvianna Hakalehto & Virve Toivonen (toim.) *Lapsen oikeudet perheessä*. Kauppakamari. 117–151. [https://kauppakamaritieto-fi.ezproxy.ulapland.fi/ammattikirjasto/teos/lapsen-oikeudet-perheessa-2021#kohta:Lapsen\(\(20\)oikeudet\(\(20\)perheess\(\(e4\)\)](https://kauppakamaritieto-fi.ezproxy.ulapland.fi/ammattikirjasto/teos/lapsen-oikeudet-perheessa-2021#kohta:Lapsen((20)oikeudet((20)perheess((e4))). Viitattu 30.1.2024.
- Hengellinen väkivalta uskonyhteisöissä – lapsen näkökulmasta (2023) Webinaari. Barnahus. <https://barnahus.fi/events/hengellinen-vakivalta-uskonyhteisoissa-lapsen-nakokulmasta/>. Viitattu 28.3.2023.
- Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa- etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 9. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Hurtig, Johanna (2013) *Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.
- Hurtig, Johanna (2015) Murretuista murtajiksi – muutoksia vanhoillislestadiolaisten naisten yhteisösuhteessa ja toimijuudessa. Teoksessa Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) *Varjoja naiseudessa*. Kuopio: Unipress, 113–147.
- Huttunen, Rauno (2003) *Kommunikatiivinen opettaminen. Indoktrinaation kriittinen teoria*. Jyväskylän yliopisto: Sopi. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-5478-18-1>. Viitattu 23.2.2024.
- Jyrinki, Samuel (2021) *Paratiisi vai helveti*. Otava.

- Keenan, Marie (2012) *Child sexual abuse and the catholic church: gender, power and organizational culture*. New York: Oxford University Press.
- Lapsiasiavaltuutettu 2017: Aloite uskonnonvapauslaissa säädetyin asiantuntijalautakunnan tehtävän ja kokoonpanon muuttamisesta. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288867/LAPS_aloite_uskonnonvapausltk_16022017.pdf/f2a538b7-5174-38d7-9596-1c3fb6d3e24c/LAPS_aloite_uskonnonvapausltk_16022017.pdf?t=1487311729000. Viitattu 1.2.2024.
- Lastensuojelulaki (13.4.2007/417).
- Linjakumpu, Aini (2012) *Haavoittunut yhteisö: hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Liljakumpu, Aini (2015) *Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä*. Tampere: Vastapaino.
- Linjakumpu, Aini (2016) *Väkivalta uskonnollisissa liikkeissä: teoreettisia lähtökohtia hengellisen väkivallan tutkimiseen*. *Politiikka* 58 (3), 179–192. Helsinki: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu.
- Linjakumpu, Aini (2021) *Lapsiin kohdistuva väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä*. Teoksessa Maritta Itäpuisto & Henna Pirkainen (toim.) *Myrkylliset aikuiset*. Jyväskylä: SoPhi, 115–133. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8615-5>. Viitattu 23.1.2024.
- Metsämuuronen, Jari (2009) *Metodologian perusteet ihmistieteissä*. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.): *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus, 16–78.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2015) *Childrens everyday lives shadowed by stalking: Postseparation stalking narratives of finnish children and women*. *Julkaisussa: Violence and victims* 30 (5), 830–845.
- Nykänen, Tapio (2012) *Kahden valtakunnan kansalaiset. Vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-579-3>. Viitattu 23.1.2024.
- Oakley, Lisa & Kinmond, Kathryn (2013) *Breaking the silence on spiritual abuse*. United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Ojanen Tuomas & Scheinin Martin (2010) *Johdanto*. Teoksessa Veli-Pekka Viljanen, Tuori Kaarlo, Martin Scheinin, Tuomas Ojanen, Heikki Karapuu & Pekka Hallberg (toim.) *Perusoikeudet*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Palola, Jukka (2001) *Päivämies herätysliikelehtenä*. Helsinki: Gummerus.
- Perustuslaki (11.6.1999/731).
- Prinsessamielikki (2024). *Mielikki*. <https://www.instagram.com/prinsessamielikki/>. Viitattu 23.2.2024.
- Ruoho, Aila (2013) *Päästä meidät pelosta. Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä*. Helsinki: Nemo.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko (2023) *Hengellinen väkivalta*. <https://evl.fi/sanasto/hengellinen-vakivalta/>. Viitattu 25.1.2024.
- Saastamoinen & Pirkainen (2021) *Lapsuus ja aikuisuus nyky-yhteiskunnan jännitteissä*. Maritta Itäpuisto & Henna Pirkainen (toim.) *Myrkylliset aikuiset*. Jyväskylä: SoPhi, 12–31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8615-5>. Viitattu 23.1.2024.
- Salomäki, Hanna (2010) *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Suomalainen, Marianne (2022) *Lapsi ja hengellinen väkivalta*. Helsinki: BoD – Books on Demand.

- Talonen, Jouko (2001) Lestadiolaisuuden hajaannukset. Teoksessa Jouko Talonen, Mauri Kinnunen, Martti Vuollo, Seppo Leivo, Risto Blom, Marko Sjöblom, Markku Ihonen & Ilpo Harjutsalo (toim.) Lestadiolaisuuden monet kasvot. Helsinki: Suomen teologinen instituutti, 11–30.
- Tervonen, Harriet (2021) Mistä tuleekin se syyllisyys, se tulee siitä, että on kokovika. Lapsuuden turvattomuuden tunnekokemukset uskonnollisissa perhesuhteissa. *Janus* 29(2), 160–175.
<https://journal.fi/janus/article/view/76919>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. 11. uudistettu painos. 1. painos 2009.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. Viitattu 9.2.2024.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje.
https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 9.2.2024.
- Uskonnonvapauslaki (6.6.2003/453).
- Villa, Janne (2013) Hengellinen väkivalta. Helsinki: Kirjapaja.
- Weissman, David (2020) Agency. Moral identity and free will. Cambridge: Open Book Publishers.
- Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991.